

Kati Upla

Hyvää kohtelua sijaishuollossa - lain edellyttämä suunnitelma sijaishuollon toteuttajalta

Opinnäytetyö

Kevät 2021

SeAMK Sosiaali-ja terveysala

Kehittäminen ja johtaminen, YAMK

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen (YAMK)

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijä: Kati Upla

Työn nimi: Hyvää kohtelua sijaishuollossa - lain edellyttämä suunnitelma sijaishuollon toteuttajalta

Ohjaaja: Arja Hemminki, lehtori, YTT

Vuosi: 2021 Sivumäärä: 52 Liitteiden lukumäärä:1

Sijaishuollon toteuttajan tehtävänä oli laatia hyvän kohtelun suunnitelma 1.1.2020 voimaan tulleen lastensuojelulain(L417/2007) lakimuutoksen mukaisesti. Suunnitelma tuli toteuttaa yhdessä sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa. Lakimuutoksen tarkoituksena on turvata lapsen kunnioittava kohtelu, ja vähentää rajoittamisien tarvetta sijaishuollossa.

Kehittämistyön teoreettinen viitekehys mukailee sijaishuoltoapaikan arvopohjaa pace-asenteesta ja kiintymyssuhdeteoriasta. Pace-asenteen eri osa-alueet; leikkisyys, uteliaisuus, hyväksyntä ja empatia näkyvät arjen kohtaamisissa. Arvopohjan mukaisesti ajatellaan lapsen positiivisen kohtaamisen vaikuttavan lapsen kykyyn nähdä itsessään hyvää. Kiintymyssuhdeteorian pohja perustuu turvallisuuteen, jota ennakoitavalla arjella ja rutiineilla pyritään luomaan. Turvallisen kiintymyssuhteen vaikutus omanarvontunteeseen on merkittävä ja heijastuu pitkälle aikuisuuteen.

Kehittämistyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena kyselylomakkeen ja pyramidi-harjoitusten avulla. Lasten yksilöllisten tarpeiden huomiointi nousi tärkeäksi osaksi toteutusta ja osa kyselylomakkeista täytettiin lasten kanssa haastattelun tapaan. Toteutukseen osallistui sijaishuoltoapaikan lapset (7) sekä henkilökohta, joka sisälsi johdon jäseniä (8). Aineiston käsittely tapahtui teemoittelun ja sisällönanalyysin kautta, jolloin tarpeen mukaan pystyi jaottelemaan toteutuksessa esiin nousseita yhtäläisyyksiä.

Opinnäytetyön keskeisenä tuloksena valmistui hyvän kohtelun suunnitelma, joka jää osaksi yksikön arkea. Tuotos on yksikössä nähtävillä, lisäksi se toimitetaan jokaisen sijoitetun lapsen sosiaalityöntekijälle lain ohjeistuksen mukaisesti. Suunnitelma pysyy osana käytännön toimintaa. Tulevaisuudessa suunnitelmaa tulee säännöllisin väliajoin päivittää.

Asiasanat: lastensuojelu, kiintymyssuhde, pace, osallisuus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: Seamk, School of Health care and Social work

Degree programme: Master`s Degree Programme in Development and Management in Health Care and Social Work

Specialisation: Master of Health Care and Social Work

Author/s: Kati Upla

Title of thesis: Good Treatment in Substance Care - The Plan Required by Law from the Authority

Supervisor(s): Arja Hemminki, Principal lecturer, PhD

Year: 2021 Number of pages:52 Number of appendices:1

The task in realization of foster care is drawing up a good treatment plan in accordance with the Child Protection Act (L417 / 2007) in force on January 1st, 2020). The plan had to be carried out with children and young people placed together in foster care. The target of the law is to safeguard the child's respectful treatment and reduce the need for limits in foster care.

The theoretical reference framework for this development work is inserting the value base of the platform service from the PACE attitude and the attachment theory. Different areas of the PACE attitude: play-authenticity, curiosity, approval and empathy appear in everyday meetings. In accordance with the value base, it is the ability of a child to see themselves good that mostly influences a positive encounter. The grounds of the attachment theory is based on safety, that is created by predictable everyday life and routines. The effect of safe affection ratio on self-esteem is significant and reflected in adulthood.

This development work was carried out as a qualitative research through a questionnaire and pyramid exercises. The attention of the individual needs of children was an important part of the implementation, and some of the questionnaires were completed with children in the interview. Implementation was attended by children (7) and persons who included members of the management (8). The material was analyzed according to themes and using content analysis, whereby it was possible to divide the similarities raised in the implementation.

The main result of the thesis was a good treatment plan that remains part of the unit's everyday life. The output is available in the unit, it will also be forwarded to the social worker of each child placed in foster care, in accordance with the law guidelines. The plan remains part of a practical activity. In the future, the plan is to be updated at regular intervals.

Keywords: child protection, attachment, Pace, inclusion, attachment theory

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuva-, kuvio- ja taulukkoluettelo.....	6
1 Johdanto.....	7
2 Kehittämistyön lähtökohdat.....	8
2.1 Aiheen valinta.....	8
2.2 Kehittämistyön lakiperusta.....	8
2.3 Tavoite, tarkoitus ja kehittämiskysymykset.....	10
3 Lastensuojelu.....	12
3.1 Lastensuojelun asiakkuus.....	13
3.1.1 Avohuolto.....	13
3.1.2 Sijoitus avohuollon tukitoimena.....	13
3.1.3 Huostaanotto.....	14
3.2 Sijaishuolto.....	14
3.2.1 Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa.....	15
4 Kehittämistyön keskeiset käsitteet.....	17
4.1 Osallisuus.....	17
4.2 Kiintymyssuhde.....	19
4.3 Pace.....	21
4.3.1 Leikkisyys.....	21
4.3.2 Hyväksyntä.....	22
4.3.3 Uteliaisuus.....	22
4.3.4 Empatia.....	23
4.3.5 Välittäminen.....	24
5 Kehittämistyö.....	26
5.1 Kehittämistyön toteutus ja aikataulu.....	27
5.2 Aineiston kerääminen.....	30
5.2.1 Kyselylomake.....	30
5.2.2 Pyramidiharjoitus.....	32

5.2 Aineiston analysointi	36
5.3 Teemoittelu	37
5.3 Sisällönanalyysi.....	38
6 Pohdinta, tulokset ja johtopäätökset.....	40
6.1 Pohdinta.....	40
6.2 Työn luotettavuus ja eettisyys	41
6.3 Tulokset	42
6.4 Johtopäätökset.....	43
LÄHTEET	47
LIITTEET	51

Kuva-, kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Kehittämistyön eteneminen.....	27
Kuvio 2. Ohjaajien pyramidimalli	34
Kuvio 3. Lasten pyramidimalli.....	35

1 Johdanto

Laki säätelee ja turvaa sijoitetun lapsen asemaa sijaishuollossa. Lapsen oikeuksien rinnalla sijaishuollossa esiin tärkeänä asiana nousee laatu. Lapsella itsellään tulee olla tieto omasta asemastaan sijaishuollossa ja sijaishuollon prosessissa toimivilla tuntemus lain säädöksistä, jotka määrittelevät asemaa sijaishuollossa. Lapsen sijaishuolto tulee aina järjestää lapsen yksilöllisen tarpeen mukaisesti. Lasta tulee kohdella niin että hän kokee itsensä hyväksytyksi, saa kokea turvaa, ymmärrystä, huolenpitoa ja hellyyttä. Sijaishuollon tulee tukea lapsen ikätasoista kehitystä ja ottaa huomioon erityistarpeet. Sijaishuollon tulee toteutua lapsilähtöisesti niin että lapsen yksilölliset tarpeet huomioidaan ja se on lapsen edun mukaista. Sijaishuollon tehtävä on turvata lasta ja asettaa rajoja tarvittaessa. (Saastamoinen 2010,1–3.)

Uutena lasten hyvinvointia turvaavana tekijänä, tuli lakisääteisenä velvollisuutena tehdä toimintaan hyvää kohtelua koskeva suunnitelma. Lastensuojelulaitoksissa tuli laatia *hyvää kohtelua koskeva suunnitelma* vuoden 2020 alusta. Suunnitelman laatimisessa on kuultava lapsia ja otettava heidät mukaan suunnitelman tekoon. Hyvää kohtelua koskevan suunnitelman suuremman linjaukset on määritelty laissa, ja näiden pohjalta lastensuojelulaitoksissa on tehtävä hyvää kohtelua koskeva suunnitelma, joka säilytetään yksikössä näkyvillä ja se veloitetaan toimittamaan sijoittaviin kuntiin tiedoksi. (L417/2007 61b § 3 mom.)

Laki säätelee suunnitelman tekoa ja velvoittaa osallistamaan sijoitetut lapset ja nuoret sen tekemiseen. Tämän kehittämistyön ajatuksena oli huomioida koko lastensuojeluyksikön yhteisö, sijoitetuista lapsista ohjaajiin. Kehittämistyö antoi mahdollisuuden päästä kartoittamaan yhteisön toiminnan kokonaisuutta, ja tarttua esiin nouseviin kehittämisen tarpeisiin. Kehittämistyö on suunnitellusti laajennettu myös henkilökunnan työstettäväksi, vaikka lakisääteistä se ei olekaan.

Pienessä yhteisössä, jossa pyritään kodinomaisen ilmapiiri luomaan, on merkityksellistä ottaa huomioon koko yhteisön merkitys hyvään kohteluun ja ilmapiiriin.

2 Kehittämistyön lähtökohdat

Kehittämistyöni aiheena oli hyvän kohtelun suunnitelman kehittäminen työpaikalleni lastensuojelun sijaishuollon yksikköön. Kehittämistyö toteutettiin yhdessä yksikköön sijoitettujen lasten ja henkilökunnan kanssa.

2.1 Aiheen valinta

Kehittämistyön aihe syntyi työpaikan tarpeesta. Lakimuutoksen myötä syntyi tarve muodostaa hyvän kohtelun suunnitelma yksikölle. Tällaista suunnitelmaa sijaishuoltoyksikössämme ei aiemmin ole ollut. Kehittämistyön kautta toteutettuna suunnitelmaan saatiin mahdollisuus panostaa laajemmin suunnitelman työstämiseen. Kehittämistyön työstämistä raamittivat lakisääteiset sisällöt valmiille suunnitelmalle, työpaikan arvot, sekä lapsilta ja henkilöstöltä nousseet asiat. Kehittämistyön tavoitteena oli kehittää hyvän kohtelun suunnitelma.

Työpaikan toiveen mukaisesti kehittämistyöni teoreettinen viitekehys noudattelee työpaikan arvopohjaa kiintymyssuhdekeskeisen toimintatavan ja pace-asenteen merkityksestä laadukkaan lastensuojelutyön tuottamiseksi. Osallisuuden rooli ja aito kohtaaminen nähdään arjessa merkittävänä asiana, jotta arki voi olla kuntouttavaa.

2.2 Kehittämistyön lakiperusta

Hyvää kohtelua koskevassa suunnitelmassa nostetaan konkreettisesti esiin asiat, joita mm YK:n lapsen oikeuksien sopimus ja LAPE:n luoma laatukriteeristö (2018) nostavat esille. Kohtaamisen korostusta on nostettu esiin erityisesti Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) hankkeen tuloksissa. Lapsen etu lastensuojelun asiakkaana ja sijaishuollossa rakentuu keskeisistä hyvinvoinnin elementeistä. Lapsen tulee voida kokea lastensuojelun aikana oikeudenmukaisuutta, turvallisuutta, luotettavuutta ja avoimuutta. Lapsen kohtaamiselle on oltava riittävästi aikaa. (Malja, ym. 2019, 14–15.)

Myös lapsella on oikeus tulla kuulluksi. Suomen perustuslaki (731/1999) ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus ovat samankaltaisia sen osalta kuinka lapsen näkemysten huomioon ottaminen korostuu. Säädökset vahvistavat lapsen matkaa kohti aikuisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa ikätasoisesti itseään koskeviin asioihin. Vastuu ja itsemääräämisoikeus vahvistuvat ja kasvavat iän lisääntyessä. Itsemääräämisoikeuden nähdään tukevan kohti aikuisuutta. (Rutanen & Vehkalahti 2009,14.)

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Suomen kuntaliitto julkaisivat lastensuojelua koskevat laatusuositukset ensimmäistä kertaa vuonna 2014. Ensimmäisen laatusuosituksen jälkeen lastensuojelua on kehitetty yhteistyötä tehden eri toimijoiden kanssa. Vuoden 2016 -2018 lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmasta saatiin laatu-kriteerit v.2018 sijaishuoltoon. Päivitetyssä laatukriteeristössä korostetaan entistä enemmän lapsen oikeuksia, kohtaamista ja lapsilähtöistä tapaa toimia. Keskiössä on luottamus. Laatusuositus korostaa kuinka tärkeää on tuottaa lastensuojelun palvelut eheänä kokonaisuutena ja laatusuositukset nähdään merkittävänä osana kaikille lastensuojelussa työskenteleville. (Malja ym. 2019, 9.)

Erinäisillä lainsäädännöillä on tarkoitus turvata lapsen oikeus hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Syntymästään lähtien jokaisella lapsella on nuo yksilölliset oikeudet. Perus – ja ihmisoikeudet eivät ole sidoksissa paikkaan eivätkä henkilön ikään. Lapsen oikeuksista säädetään vuonna 1991 voimaan tulleessa YK:n ihmisoikeuksien yleissopimuksessa sekä suomen perustuslaissa (L731/1999). (Saastamoinen 2018.) YK: lapsen oikeuksien sopimus on ihmisoikeussopimus, joka koskee kaikkia alle 18 vuotiaita lapsia. Suomi on maana sitoutunut noudattamaan sopimusta ja vastaamaan lakisäädöksillään ja toiminnallaan yleissopimuksen 54 artiklaan. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2019:8, 13.) YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleisiä periaatteita ovat: 1. Kaikkien lasten yhdenvertaisuus, 2. Lapsella on oikeus hyvään elämään ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. 3. Aikuisten pitää ottaa selvää mitä lapset asioista ajattelevat ja antaa lapselle mahdollisuus vaikuttaa omaan arkeensa. 4. Lapsen etu on asetettava ensisijaiseksi, kun päätetään lapsen asioista (LOS 1991, 59–60).

Hyvän kohtelun suunnitelma on uusi tapa, jolla halutaan turvata sijoitetun lapsen hyvinvointia ja osallisuutta entisestään. Suunnitelman työstämiselle, on luotu laki-

sääteiset raamit, mutta konkreettisen suunnitelman ja tarkemmat sisällöt toteuttavat lastensuojeluyksiköt itse. Lastensuojelulain (L 417/2007) 61b § 3 momentti velvoittaa hyvää kohtelua koskeva suunnitelman sisältyvän ainakin tiedot:

- 1) Toimenpiteistä lasten ikätasaisen itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi, tukemiseksi ja ylläpitämiseksi.
- 2) Menettelytavoista ja lastensuojelulain 4a § tarkoitetusta hyvästä hoidosta, kasvatuksesta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellisesta valvonnasta ja huolenpidosta, joiden avulla sijaishuolto toteutetaan ensisijaisesti ilman lastensuojelulaissa tarkoitettuja rajoituksia.
- 3) Siitä, miten rajoitusten käytön yhteydessä huolehditaan kaikkien yksikössä olevien turvallisuudesta.
- 4) Siitä, miten palvelujen tai hoidon toteuttamiseen osallistuvien henkilöiden ja muiden toimintayksikössä työskentelevien tai oleskelevien turvallisuudesta huolehditaan rajoitusten käytön yhteydessä tilanteissa, joissa heihin saattaa kohdistua väkivallan uhkaa.
- 5) Siitä, miten lastensuojelulaissa tarkoitetut rajoitukset toteutetaan, ja missä tilanteissa niitä voidaan käyttää.
- 6) Yleisistä toimintatavoista rajoitusten käytön jälkeen
- 7) Siitä, kuinka lapsille kerrotaan heidän muutoksenhaku- ja kantelumahdollisuuksistaan

2.3 Tavoite, tarkoitus ja kehittämiskysymykset

Kehittämistyön tarkoituksena on työstää hyvän kohtelun suunnitelma yksikön arkeen. Suunnitelman työstämisen rinnalla tavoitteena selvittää, kuinka toiminnan pohjana oleva arvomaailma ja pace-asenne näkyvät käytännön työskentelyssä.

Kehittämistyöllä haettiin vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia asioita yksikön lapset pitävät tärkeänä hyvässä kohtelussa?
- Millaisia asioita yksikön ohjaajat pitävät tärkeänä hyvässä kohtelussa?
- Näkyykö yksikön arvopohja ja pace-asetus arjen työskentelytavoissa?
- Tietävätkö lapset kasvatuksellisen rajoituksen ja rajoitustoimenpiteen eron?
- Tietävätkö lapset oikeutensa sijaishuollossa, esim. valitusoikeuden?

3 Lastensuojelu

Lastensuojelun tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen (L.13.4.2007/417). Ydinajatus on yksinkertainen, turvata hyvä elämä, ja poistaa vaarantavat tekijät. (Bardy 2013,73).

Myös perustuslaissa on säädetty näistä lapsen oikeuksista. Lisäksi suomea sitovat Euroopan ihmisoikeussopimus ja YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. (THL,[viitattu 25.3.2021].) Lastensuojelu nähdään laajasti lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisenä. Ennaltaehkäisevään työhön panostetaan entistä enemmän. Tärkeä osa ennaltaehkäisevässä työssä on useilla lasten- ja nuorten parissa toimivilla tahoilla mm. koulut, päivähoidot, nuorisotyö ja terveystalvelut. Lastensuojelu käsitetäänkin laajana toimintana, eikä vain lastensuojelun viranomaisten vastuuna. (lastensuojelu käsikirja). Peruspalveluiden toimivuudella on erityinen merkitys lastensuojelun näkökulmasta tarkasteltuna, toimimattomien peruspalveluiden yhteys lastensuojelun lisääntyneeseen tarpeeseen on merkittävä. Välittäviä aikuisia tarvitaan eri puolilta tukemaan lapsia jotka erilaisista oloista tulevat. (Bardy, 2013, 19).

Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu on viranomaisen vastuulla olevaa toimintaa, jolloin kyseessä on perheeseen kohdistuvaa henkilökohtaista toimintaa. Työ sisältää asiakassuunnitelmiin kiinnittyvää työskentelyä, erilaisia avoimuuden tukitoimia ja tarvittaessa sijaishuollon järjestämistä. (lastensuojelun käsikirja).

Vastuu lapsen hyvinvoinnista on ensisijaisesti vanhemmilla/hooltajilla, mutta tarvittaessa lapsen hyvinvointi voidaan turvata viranomaiskeinoin. Lastensuojelun tehtävänä on tukea perhettä kokonaisuutena lapsen hoidossa ja kasvatuksessa siten, että perheellä on kaikki mahdolliset edellytykset selviytyä tukitoimien myötä arjesta. Aina perheillä ei ole tukitoimista huolimatta keinoja selviytyä, ja silloin viranomaisen vastuulla on ryhtyä muihin toimenpiteisiin lapsen hoidon järjestämiseksi. (L.13.4.2007/2007).

3.1 Lastensuojelun asiakkuus

Lastensuojelu käynnistyy tavanomaisesti perheestä tulleen ilmoituksen perusteella. Yleensä ilmoittaja on toinen viranomainen tai palveluntuottaja. Joskus perheen vanhemmat itse hakevat tilanteeseensa apua tai joku lähipiiristä tekee ilmoituksen perheestä. (Bardy, M. 2013, 95–96) Lastensuojelun asiakkuus voi alkaa välittömästi tulleen ilmoituksen perusteella jos asia ilmoituksessa ilmenneet asiat vaativat välitöntä puuttumista. Tavanomaisemmin asiakkuus alkaa palvelutarpeenilmoituksen myötä esiin nousseista tuentarpeista. (THL,[viitattu 25.3.2021] .)

Lapsi ja perhekohtaisen suojelun tasoina voidaan ajatella olevan kolme; avohuollon tukitoimet, sijaishuolto ja jälkihuolto. Olennaista on nähdä perhe kokonaisuutena ja muodostaa tuki tarvitseminen tukitoimien mukaisesti (Mikkola, 2005,77.)

3.1.1 Avohuolto

Lastensuojelun asiakkaana olevalla perheellä saattaa olla haasteita esimerkiksi asuinolojen, lasten käytöksen, vanhempien haasteiden, pitkäaikaissairauksien tai jonkun kriisitilanteen johdosta. Lastensuojelulla tulee olla käytössä erilaisia tukia, joilla he voivat tukea perheiden hyvinvointia. Tuki räätälöityy yksilöllisesti perheen tarpeisiin tällainen tukimuoto voi olla esim. perhetyön käynnit, taloudellinen tuki tai perhekuntoutus. Arvion tarvittavista palveluista tekee sosiaalitoimi, vastuutyöntekijään sosiaalityöntekijä. Asiakassuunnitelmaan kirjataan tarvittavat toimet ja tavoitteet. (lastensuojelulaki L13.4.2007/417 ,THL,[viitattu 25.3.2021].)

3.1.2 Sijoitus avohuollon tukitoimena

Joskus lapsi voidaan sijoittaa myös avohuollon tukitoimena, esimerkiksi tilanteen arvioimiseksi.(THL,[viitattu 25.3.2021].). Kun sijoituksesta päätetään, on aina määriteltävä sijoituksen pituus ja tavoitteet selkeästi. Avohuollon sijoitus voidaan tehdä enintään 3kk jaksoissa, lapsen etua tulee arvioida aina 3 kk välein (lastensuojelulaki L13.4.2007/417) Avohuollon sijoitus on sijoitusmuoto, jonka edellytyksenä on että kaikki osapuolet sijoitukseen suostuvat. Avohuollonsijoitusta voidaan

hyödyntää tietyin ehdoin myös silloin kun huostaanoton kriteerit eivät vielä täytyisi. Avohuollon sijoituksen aikana ei rajoitustoimenpiteitä käytetä. (THL,[viitattu 25.3.2021].)

3.1.3 Huostaanotto

Lapselle on järjestettävä sijaishuoltopaikka, jos puutteet huolenpidosta uhkaavat vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä tai mikäli lapsi itse vakavasti käyttäytymisellään omaa kehitystään vaarantaa. (L13.4.2007/417.) Huostaanotto on aina viimesijainen keino, jolla turvataan lapsen hyvinvointi. Huostaanotossa lapsen hoidon vastuu siirtyy viranomaiselle. Huostaanotossa huoltajan asema säilyy, mutta sosiaalityöntekijällä on oikeus päättää hänen hoidostaan ja olinpaikasta. (THL,[viitattu 25.3.2021].)

3.2 Sijaishuolto

Lastensuojelulain (L.13.4.2007/417) mukaan lapsen sijoituksella tarkoitetaan huostaanoton, kiireellisen sijoituksen tai hallintotuomioistuimen antamana määräyksenä kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta. Sijaishuoltoa voidaan toteuttaa perhehoitona, laitoshoidon tai muulla tarpeen edellyttämällä tavalla. Lapsen sosiaalityöntekijä vastaa siitä että sijaishuolto toteutuu lapsen tarpeiden mukaisesti. Sijaishuollon tehtävänä on turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan ikätaso huomioiden. (L.13.4.2007/417 49§ 1-2mom.)

Sijaishuoltopaikan valinnassa on olennaista kiinnittää huomiota lapsen yksilöllisiin tarpeisiin sijaishuoltopaikan suhteen. Valinnassa merkityksellistä on lapsen asema ja oikeus oikeanlaiselle tuelle sekä lapsen että perheen tarvitsema tuki. Merkityksellistä on huomioida että lastensuojelussa viranomaisen tehtävä on sijaishuollon aikana pyrkiä perheen jälleenyhdistämiseen, mistä syystä sijaishuollon aikana tapahtuvalla tuella on suuri merkityksensä. Valittavan sijaishuoltopaikan tulee olla sellainen joka kykenee vastaamaan lapsen tuen tarpeisiin sekä tukemaan perheen yhteydenpitoa parhaalla mahdollisella tavalla. Sijaishuoltopaikan valinnassa voi-

daan kuulla lapsen huoltajia, mutta heillä ei ole oikeutta päättää osoitettavasta sijoituspaikasta. Sosiaalityöntekijän tehtävä on arvioida, mikä sijoituspaikka on lapselle sopiva mahdollistaen lapsen oikeuden vanhempiinsa ja muihin läheisiin ihmissuhteisiin. Tulee arvioida mikä sijoituspaikka kykenee parhaiten tarjoamaan tarvittavat tuentarpeen ja tasapainoisen kasvuympäristön lapselle. (Räty2010, 381–385.)

3.2.1 Rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa

Sijaishuoltoa toteuttaessa on sijaishuollon yksikön kaikessa toiminnassaan noudatettava tarkoin lakia. Sijaishuolto on julkisen vallan käyttöä, jonka perustuslain (L 11.6.1999/731 2§:n 3 mom.) mukaisesti tulee toimintaansa toteuttaa. Lapsen sijaishuollon järjestämiseen liittyy julkisen vallan käyttöä rajoitustoimenpiteiden muodossa, joilla puututaan lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin. Jotta näihin oikeuksiin voidaan puuttua, on lakiin kirjattuna käytettävät rajoitustoimenpiteet ja niihin liittyvät säädökset. Lastensuojelulain 11 luvun perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvilla rajoituksilla pyritään turvaamaan välttämätön huolenpidon edellyttämä rajoitus sen ollessa välttämätön sijaishuollon toteuttamiseksi. Ilman näitä säädöksiä ei lapsen perus- ja ihmisoikeuksien rajaaminen sijaishuollossa olisi mahdollista. Tavoitteena kuitenkin on että lastensuojelulain 11 luvun rajoituksiin tarvitsisi turvautua. (Saastamoinen 2018, 1-3).

Sijaishuollossa lapsen perus- ja ihmisoikeuksia voidaan tarvittaessa perustellusti rajoittaa sijaishuollossa lastensuojelulaissa (L417/2007) säädetyllä tavalla. Sijaishuollon rajoitustoimenpiteistä on lakiin koottu erilliset ohjeistukset, joiden perusteet sijaishuollon toteuttajalla tulee olla hallussa. Rajoitustoimenpiteiden käyttö on aina viimesijainen ratkaisu ja vaatii rajoituspäätöksen rajoituksen toteuttajalta. Rajoitustoimenpiteitä koskevat tilanteet voidaan tiivistää kahteen asiaa; rajoitustoimenpiteellä on tarkoitus varmistaa huostaanoton tarkoituksen toteutuminen sekä suojella niin lasta itseään, kuin toisia ja omaisuutta. (Saastamoinen 2010, 149–150.)

Sijaishuoltoa säätelevän lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä ovat :

1. Yhteydenpidon rajoittaminen
2. Lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättäminen
3. Aineiden ja esineiden haltuunotto
4. Henkilötarkastus
5. Henkilökatsastus
6. Omaisuuden tai tilojen tarkastaminen
7. Lähetyksen tarkastaminen ja luovuttamatta jättäminen
8. Kiinnipitäminen
9. Liikkumisvapauden rajoittaminen
10. Eristäminen
11. Erityinen huolenpito

(Saastamoinen 2010,149).

Laissa määriteltyjen rajoitustoimenpiteiden tehtävä on selkiyttää rajoitustoimenpiteen ja kasvatuksellisen rajoittamisen eroa. Rajoitustoimenpiteiden ja kasvatuksellisten toimenpiteiden ero onkin joiltain osin häilyvä. Pääsääntönä voidaan pitää että kasvatuksellisena rajoittamisena voidaan pitää kodinomaiseen kasvatukseen ja vastuullisuuteen liittyviä asioita esim. kotiintuloaikojen noudattamista, kotiaskareita ja nukkumaanmenoajoja. Tavallisesta kasvatukselliseen toimintaan liittyvästä rajoitteesta ei ole tarpeen tehdä lain mukaista rajoituspäätöstä. Lain mukaiseen rajoitustoimenpiteen täytyminen edellyttää aina lain vaatimien edellytysten voimassaoloa. Jokainen rajoittamistapaus on aina yksilöllinen ja tulee arvioida erikseen. Koska lakisääteiset rajoitustoimenpiteet liittyvät aina lapsen perusoikeuksiin puuttumiseen, tulee siitä tehdä lain vaatimat kirjaukset ja päätökset. Yksikön omilla säännöillä ei lain ohjeistusta voi kiertää. (Saastamoinen 2010, 152–154, 160–161.)

4 Kehittämistyön keskeiset käsitteet

Kehittämistyön teoriapohja mukailee työpaikan arvopohjaa. Yksikön toiminta perustuu vahvasti kiintymyssuhdekeskeiseen ajatteluun siitä että turvallinen arki luo hyvän pohjan kasvulle. Hugnesin (2011, 105–113) oppien mukaisesti ajatellaan lapsen perustarpeen olevan kuulluksi tuleminen ja aikuisen tehtävän olevan hyväksynnän ja välittämisen antaminen. Välittäminen on aina läsnä, vaikka lapsi toimisi väärinkin.

Suhteen luominen lapseen nähdäänkin erityisen merkittävänä asiana. Turvallinen arki ja hyvä vuorovaikutussuhde muodostaa arjessa lapselle mahdollisuuden saada korjaavia kokemuksia osallisuuden kautta. Sitä kautta muodostuu myös toimiva pohja puuttua tarvittaessa siihen huonoon käytökseen. Turvallisessa suhteessa lapsen on myös helpompi käsitellä rajoituksia. (Hugnes 2011, 90–96). Lapsen tarpeet ovat voineet jäädä lapsuudessa täyttymättä ja turvalliset suhteet syntyneinä. Näitä korvaavia suhteita lapsi parhaimmillaan sijaishuollossa pääsee kokemaan. Kuntoutumisen kannalta tällaisten suhteiden syntyminen on merkittävää. (Karppinen 2000, 14 - 16.)

Uudet korjaavat kokemukset ovat merkittävä osuus muutosprosessissa. Työntekijät eivät voi yksinään saada muutosta aikaa, vaan vaaditaan lapsen motivoitumista ja halua muutokseen. Aikataulut ja ennakointi ovat näissä tilanteissa mahdottomia. Muutos ei tapahdu hetkessä, mutta hyvällä pohjalla on muutokset helpompi toteuttaa. Arjessa tulee muistaa että lapsi harjoittelee uutta, toimivimpia kohtaamistapoja ja reagointia. Tasapainoinen ja turvallinen arki tarjoaa usein hyvän pohjan korjaavuudelle, olennaista on lapsen valmius olla itse aktiivisessa vuorovaikutuksessa näissä arjen tilanteissa. (Kanninen & Uusitalo-Arola, 2019, 239 - 241.)

4.1 Osallisuus

Lapsen osallisuus on lapsen mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihinsa. Lapsi tulisi nähdä oman tilanteensa asiantuntijana ja merkittävänä osana omien asioiden käsittelyssä. Osallisuus käytännössä lapsen tilanteessa tarkoittaa ikätasoista mahdollisuutta olla läsnä, mahdollisuutta vaikuttaa asioiden etenemiseen ja nähdä

omien asioiden hoidon etenemistä. (THL,[viitattu 25.3.2021].) Lapselle tulisi mahdollistaa aktiivinen rooli omassa asiassaan (Saastamoinen, 2010, 122). Lapsi tulee ottaa mukaan päätöksentekoon ja oman tilanteensa etenemiseen ikätasonsa mukaisesti. Asioiden läpikäyminen tulee tapahtua aina lapselle sopivassa muodossa. Lapsen hyvinvointi ja kehitys eivät saa vaarantua, eikä lapsen elämä järkkyy käytävien tietojen perusteella. Laakson (2019) tuottamassa raportissa huostassa olevista lapsista nousee ilmi, että lasten osallisuuden kokemuksella oli keskeinen vaikutus arvioitaessa lapsen hyvinvointia. Lapsen omaa osallisuutta niin päätöksentekoihin kuin arjen asioihinkin pitäisi Laakson mukaan voida vahvistaa.

Osallistavan työtavan käyttäminen ja vahvuuksia korostava työote on todettu tuokselliseksi tavaksi toimia lastensuojelun työkentällä. (Bardy, M. 2013, 20.) Kun nuoren tilanne on haastava eikä hänellä itsellään ole voimavaroja, tarvitsee hän ennen kaikkea pitkäkestoista tukea. Läheltä, luotettavalta taholta tuleva tuki on merkityksellisintä. Kun nuori/lapsi on saanut luottamuksellisen suhteen luotua työntekijäänsä, syntyy aitoa osallisuutta ja luottamusta. Tällaisen suhteen luominen on merkittävä asia kuntouttavan lastensuojelun toteutumiseksi. (Palola ym. 2007, 57).

Myös hankemaailmassa nähtävillä sama suuntaus, jossa kiinnitetään huomiota lasten osallisuuden korostamiseen ja kohteluun. STM:n rahoituksella on vuonna 2019 käynnistynyt tutkimus- ja kehittämishanke, jossa tutkitaan sijoitettuna olevien lasten kokemuksia ja kohtelua. Hankkeen tarkoituksena on selittää millaisin tekijöihin voidaan tukea sijoitettujen lasten hyvinvointia ja nostaa esiin mahdollisia epäkohtia. (Malja, ym. 2019, 39.)

Lapsen osallisuutta tulee tukea tavalla, jolla lapsen sietokykyä ei vaarannu ja itsemääräämisoikeutta pystytään kunnioittamaan. Avautuminen ja omien mielipiteiden sanottaminen ei ole aina helppoa. (Kanninen & Uusitalo-Arola, 2019,110.) Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten tutkimusosallisuutta tulee miettiä. Sijaishuollossa oleva on kokenut kovia, ja ammattilaisen tehtävänä on arvioida tutkimus kuormittavuutta ja kyselyn sisällön sopivuutta yksilöllisesti jokaisen lapsen osalta. (Kothari 2014, 14, 15–28.)

4.2 Kiintymyssuhde

Turvallinen kiintymyssuhde kuvaa periaatetta jonka avulla voidaan tarkastella lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen vaikuttaa se millaisen kiintymyssuhteen lapsi on saanut suhteessa vanhempansa. Millaiset lähtökohdat kiintymyksen luomiselle on ollut ja miten se on toteutunut lapsen elämässä vanhemman taholta. Turvallisuuden, lohdun ja hyvänolon tunteen nähdään olevan välttämätöntä kiintymyksen syntymiselle (Cassidy 1999,12). Turvallisuuden tarve ja suojautuminen ovat kiintymyssuhteiden ydintä. Jos lapsi peruspohja ei ole kunnossa, on peloissaan, ja kiintymyssysteemi aktivoituneena. Tällöin lapsen on mahdotonta leikkiä, oppia tai tutkia ympäristöään. (Sinkkonen 2018,43). Kyse on sen ymmärtämisestä, kuinka haitalliset kokemukset sotkevat sisäisen järjestelmämme. On hyvin helppoa jäädä kiinni kokemaamme syyllisyyteen ja häpeään, joilla on linkki menneisyyteemme. (Harris 2019, 296.)

Ihmisellä on luonnostaan tarve kiinnittyä johonkin. Aiemmat kokemuksemme ovat muokanneet meistä sen mitä tällä hetkellä olemme. Olennaista suhteiden syntymisessä on huomioida herättääkö se turvallisuutta vai turvattomuuden tuntua. Jo lapsen ensi hetkistä ja kokemuksista lähtien alkaa muodostua se persoona, mitä olemme. (Tuovila 2012, 8-11.) Jos lapselta puuttuu kokemus turvallisen kiintymyssuhteen synnystä, tulee ongelmia. (Golding 2014,119). Turvallisen kiintymyssuhteen kautta syntyy lapselle pohja kehittyä monella alueella. Hyvä ja tasapainoinen kiintymyssuhde tukee lapsen emotionaalisen, kognitiivisen ja sosiaalisen elämän kehitystä. Lapselle syntyy tämän kiintymyssuhteen kautta kyky itsensä emotionaaliseen säätelylle, itseluottamus, empatia, sosiaaliset taidot, ongelmanratkaisutaidot, kyky itsesäätelyyn, älyllinen kehitys ja kielellisiä taitoja. Turvallinen kiintymyssuhde vaikuttaa lapsuudesta pitkälti aikuisuuteen. Omanarvontunteeseen, ja omaan minuuteen. (Hugnes 2011, 19–20,22.)

Mikäli lapsuudessa on puutteita turvallisessa kiintymyssuhteessa, puuttuu heiltä turvallisen kiintymyssuhteen luoma hyvä kasvualusta, mutta lisäksi heillä on suurempi riski altistua erilaisille psykologisille ongelmille niin lapsuus, kuin aikuisikä. (Hugnes 2011,21.)

Kiintymys viittaa lapsen suhdetta vanhempansa. Kun lapsi on turvallisesti kiintynyt vanhempansa, voi hän turvautua tähän tarvittaessa ja saa suhteessa tarvitsemaansa turvaa. Turvallisuus viittaa lapsen yleisesti kokemaansa emotionaaliseen tunteeseen ollessaan vuorovaikutuksessa vanhempansa kanssa, ei siis niinkään vain fyysiseen turvallisuuteen. Kun kiintymyssuhde on turvallinen, muodostuu lapsen ja vanhemman välille ehjä syvä suhde, joka tukee yhteyttä. (Hugnes 2011, 25–27.)

Kiintymyssuhdeteorian nähdään perustuvan turvallisuuteen. Turvallisuus näyttäytyy perheen ja ihmisen henkilökohtaisen kehittymisen lähtökohtana. Jos emme koe olevamme turvassa, kykymme toimia vaarantuu. Jos tunnemme turvattomuutta, keskittyy ajatuksemme vain turvallisen tilanteen löytämiseen. Ajattelumme ja toimintakykymme sumenevat jos emme tunne olevamme turvassa. Lapselle turvallisuutta tuo tutut rutiinit ja asioiden ennakoitavuus. Kun elämä on vakaata, ovat pienet vaihtelut ja epävarmuudet helpompi kohdata. Joskus yksittäiset traumat tai pitkittyneet haasteet voivat aiheuttaa tilanteen, jonka korjaaminen on haastavaa. Tällöin on hyväksyttävä se että lapsi tarvitsee paljon aikaa ja kärsivällisyyttä (Hugnes 2011,31–33, 39.)

Ristiriitaisesti kiintyneellä on pelko, ettei hänen tarpeisiinsa osata vastata. Tämä heijastuu ihmissuhteissa ahdistuksena ja epävarmuutena. Pelko ja viha heijastuvat näillä lapsilla vahvasti turvallisuuden ja lohdun tarpeeseen. Asioiden sanoittaminen on haastavaa koska koetut asiat häiritsevät asioiden sanoittamista. (Siegel 2014, 232–233.) Tämän vuoksi työn palkitsevaan puoleen pääseminen vaatii työntekijältä kehittymistä ja kehittämistä. Ammatillisen osaamisen lisääminen on välttämätöntä selvitäkseen lastensuojelun työnkentällä, jotta työn palkitsevuus pääsee esiin. (Bardy 2013, 77–78) Toimivassa suhteessa on syytä muistaa, ettei paikkaa olisi paikkaa kriittiselle toimintatavalle. Työntekijän vastuulla on ylläpitää hyvää ja toimivaa suhdetta, jossa korostuu arvostus ja lämpö. Onnistumisen suhteen työntekijän ammatillinen osaaminen on avainasemassa (Bardy 2013, 20).

Vaikka vahvan kiintymyssuhteen luominen on merkittävää, yhtä tärkeää on tuon kiintymyssuhteen vähitellen tapahtuva heikkeneminen iän myötä. Lapsi uskaltaa hiljalleen alkaa ikätasoisesti kannatella itseään, kun voi luottaa tuen olevan tarvittaessa lähellä. Vaikeat kokemukset voivat olla syvään juurtuneita, joten kiintymys-

suhdehäiriöiden kanssa kamppailevan lapsen kanssa suhteen syntyminen ja heikentäminen ovat tilanteita, jossa menneisyyden kokemukset ovat vahvasti läsnä. (Takanen 2017, 86–88.)

4.3 Pace

Ohjaajien arvopohjana lasten kohtaamisessa toimii pace- asenne. Pace tarkoittaa sitä, että kohtaajan asemassa oleva osaa käyttää itseään terapeuttisesti. Työote vaatii käyttäjältään reflektiivistä työtettä ja tasapainoista mielentilaa suhteessa kiintymykseen. Työskentelyn tavoitteena on luoda emotionaalisesti merkityksellisiä kohtaamisia ja kokemuksia arjen työskentelyssä. Työskentely vaatii käyttäjältään jatkuvaa reflektointia. (Becker- Weidman 2013, 31). Pace-asenteen avulla on mahdollista saada nostettua esiin lapsen todelliset tunteet, jotka usein kätkeytyvät toiminnan alle. (Becker- Weidman & Shell, 2008,390.) Hugnes (2011) on kuvannut Pace asennetta keinona, joka auttaa tukee aikuisen toimintaa pysyä emotionaalisesti kiinnittyneenä lapseen. Tämän kautta lisääntyy aikuisen taito olla enemmän läsnä ja lapsen saatavana. Turvallisuus on pace-asenteen ydintä. (Golding 2014, 244 - 245.) Pace on leikkisyyttä, hyväksyntää, uteliaisuutta ja empatiaa. Pace on tapa käyttäytyä ja puhua, tapa kohdata. Se ilmenee tunteina ja äänensävyinä, viestien lapselle hyväksyntää. (Hugnes 2011,87–89.)

4.3.1 Leikkisyys

Leikkisyys on keskeinen osa sosiaalista vuorovaikutusta. Kun lapsi kykenee olemaan leikkisä, mahdollistaa se yhteyden toisiin ja sitoutumiseen (Golding 2014,141.) Leikkisyys on iloa, huumoria ja leikittelyä. Positiiviset hetken ja niissä kohtaaminen tukevat lapsen kykyä nähdä itsessään hyvää. Sen avulla lapsi oppii säätelemään myönteisiä tunteitaan ja löytää positiivisia asioita itsestään. Lapsi huomaa hauskan ja arvostavan kohtaamisen merkityksen ja alkaa toimia esimerkiksi voimalla vastavuoroisesti. Leikkisyys luo turvallisuuden tunnetta ja luottamusta. Leikkisyys on hellä keino auttaa hyväksymään ihmisten erilaiset ominaispiirteet ja muodostaa hyvää suhdetta. huumorin avulla syntyy kyky nähdä asioiden toinen

puoli. Hyvän luottamuksellisen ja huumorintajuisen suhteen kautta muodostuu helpompi keino puuttua lapsen negatiivisiin toimiin. Lapsi ymmärtää helpommin että kyse on hänen toiminnastaan vääränä, eikä hänestä vääränlaisena. Hyvä pohjasuhde valaa luottamusta ja auktoriteettia puuttua huonoon käytökseen. (Hugnes 2011,90–91,96.)

4.3.2 Hyväksyntä

Hyväksyntä heijastuu lapsen tunteesta saada olla oma itsensä ja voida näyttää omat tunteensa. Hyväksyntä ei ole kaiken sallimista. Hyväksyntä korostuu myös rajoitustilanteissa tapana kohdata lapsi. Vaikka lapsen toiminta olisi väärin, tulisi lapsen silti tuntea olevansa turvassa ja rakastettu. Samalla kun lapselle osoitetaan olevan pettyneitä tapaan toimia, muodostuu välittävästä kohtaamisesta lapselle tunne olevansa hyväksytty ja tärkeä. Vääräkään teko ei tee hänestä pahaa. Aikuisen tulee käytöksellään näyttää, ettei lapsen teko ja minuus ole sama asia. Aikuisen tulisi aina sanoittaa suuttumuksensa niin, että lapsi ymmärtää sen koskevan vain hänen toimintaansa siinä tilanteessa. (Hugnes 2011, 97–101.)

Ensin on luotava hyväksyvä ilmapiiri, jotta voidaan saada aikaan muutosta. Hyväksymisen tunne lisää hallinnantunnetta ja avaa mahdollisuutta uskaltaa paljastaa itsestään enemmän. (Kanninen & uusitalo- Arola 2019, 193 – 194.)

4.3.3 Uteliaisuus

Uteliaisuus antaa mahdollisuuden tutkia millainen lapsi on, tutustua hänen piirteisiinsä, kiinnostuksen kohteisiinsa ja häneen itseensä. Uteliaisuus näyttäytyy haluna kuulla ja oppia tietämään ja tuntemaan lapsi paremmin. Miltä hänestä tuntuu ja millainen hän on. Se on tapa nähdä ainutlaatuinen ja tärkeä yksilö. Ei oleteta, kuunnellaan ja havainnoidaan. Kun aikuinen pystyy suhtautumaan avoimesti ja hyväksyvästi lapsen maailmaan, vältytään turhilta yhteenotoilta. Kun rajoituksiin joudutaan turvautumaan, on tärkeä muistaa rajoittaminen kohdistuvan tekemiseen, ei siihen, mitä aikuinen olettaa tapahtuneen. Utelias asenne näyttäytyy haluna kuulla ja kysyä lapselta itseltään. Kuulluksi tullut lapsi oppii hiljalleen ymmärtä-

mään ajatuksiaan, tuntemuksiaan ja pyrkimyksiään. Tällöin hänen on myös helpompi ymmärtää jos aikuinen joutuu negatiiviseen käytökseen puuttua. Uteliaisuus on yhtä tärkeää muistaa myös positiivisissa asioissa. Lapsen perustarve on tulla kuulluksi ja oma kokemusmaailmamme ei voi toisille aueta ilman sen sanoittamista. Kun lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi itselle tärkeistä asioista, tukee se hänen kehitystään. (Hugnes 2011,105–109.)

4.3.4 Empatia

Empatia kuvaa kykyämme ymmärtää toisen tunnetta. Lapselle on tärkeää tulla kuulluksi tunteestaan. Kyky kohdata empaattisesti muodostuu lapsuuden kiintymyssuhteessa. Kun meidät on lapsena kohdattu empaattisesti ja tunnettu myötätuntoa meidän tunnettamme kohtaan, on meidän helppo näyttää sitä tarvitsevalle. Kun vanhempi osoittaa empatiaa lapselle, on lapsen helpompi käsitellä tunteitaan. Empatian näyttäminen lapselle osoittaa että ymmärrämme miltä hänestä tuntuu. Tällainen kohtaaminen tukee lapsen selviytymistä tilanteesta. Aikuisen tehtävä on auttaa lasta käsittelemään vaikeita tunteita, joiden käsitteleminen ei yksin onnistu. Empatiassa välittävä tunne muodostuu sekä sanallisesta sanoittamisesta kuin sanattomasta viestinnästäkin. Eleet ja ilmeet viestittävät lapselle hyväksyntää ja ymmärrystä. Välittävä ja ymmärtävä läsnäolo auttaa selviämään vaikeastakin tilanteesta. Empatiaa on vaikea kokea ja näyttää, jos sitä ei ole itse kokenut. (Hugnes 2011,113–116.)

Korjaavassa suhteessa tulee olla empatiaa ennen kuria, ettei lapsi koe joutuvansa häpeän alle. Tämän jälkeen tulee lapselle tarjota selkeää ja johdonmukaista arkea, jossa taitojen on mahdollisuutta kehittyä (Golding 2014, 88). On tärkeää luoda lapselle ilmapiiri, jossa erilaiset tunteet hyväksytään. Merkityksellistä on muistaa, että tunteet ovat totta. Ei ole oikeita ja vääriä tunteita. Monella voi olla tilanne, että on kasvanut ihmissuhteissa, jossa tunteet eivät ole olleet sallittuja. Jos tunteita ei ole oppinut käsittelemään, on vaikea ymmärtää miten ne pitäisi kokea. Tunneilmaisuja voi kuitenkin oppia säätelemään. Aikuisen tehtävä on kuitenkin tarjota harjoittelulle tilaa ja mahdollisuutta. Merkittävää on huomioida ettei reagoititapaansa pysty aina valita. (Mattila & Rantala 2019,127.)

4.3.5 Välittäminen

Pace asenne sisältää myös vahvasti rinnalleen välittämisen, rakkauden, Place- asenteen. Rakkaus heijastuu tässä ajattelussa sitoutumisena ja ilona. Ajatuksena että rakkaus ja välittäminen ovat läsnä niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä. Lapsen tekeminen ei sitä rakkautta poista. Kun vanhemmat kykenevät antamaan lapselleen tällaisen turvan, syntyy luottamusta ja uskallusta olla oma itsensä ja kohdata elämä. (Hugnes 2011, 119.)

Lapsi saattaa vastustaa turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä, jos hänellä on menneisyydessään kaltoinkohtelua tai haasteita kiintymyssuhteessaan vanhempiinsa. Näitä tilanteita kohdataan sijaishuollossa sijoitettujen lasten kanssa, joilla jokin ongelma on estänyt varhaisen kiintymyssuhteen syntyä. Laiminlyönnit, hylkäämiset, päihde – ja mielenterveydelliset haasteet vaikuttavat turvallisen kiintymyssuhteen luomiseen ja toisaalta kykyyn mikä mahdollistaisi sen myöhemmin esim. sijaishuollossa. Näissä tilanteissa lapsi saattaa pyrkiä pärjäämään itse, toisaalta yrittää kontrolloida liikaa kaikkea tai vähätellä asiaa. Näiden turvallista kiintymyssuhdetta vailla olevien lasten emotionaaliset kokemukset ja ilmaukset ovat usein äärimmäisiä, koska heiltä puuttuu opetettu säätely ja mallia. Usein täysin arkinen tapahtuma voi saada aikaan voimakkaan emotionaalisen reaktion sen liittyessä johonkin menneisyyden traumaan. Nämä lapset haluavat usein ohjeistaa kuinka asioissa tulisi edetä, koska yrittävät kaikin keinoin vältellä aikaisemmin kokemaansa pelkoa tai häpeää. Näiden lasten kohdalla pelko voi olla niin syvällä, etteivät he koskaan tunne olevansa turvassa tai hyväksytyjä, koska pelko ja hylkääminen niin syvällä heidän omassa mielessään. Pace – asenne on pitkällä aikavälillä yksi tehokkaimmista tavoista lähestyä näitä lapsia. (Hugnes 2011, 203–207).

Jo perusarki ja rutiinit tarjoavat huostaan otetuille lapsille itsessään terapeuttisia piirteitä jotka nähdään hyvinvointia tukevana. Terapeuttisuus sijaishuollon yksiköissä liittyy vahvasti elinympäristöön, sen luomiseen tukevaksi. Kootusti terapeuttisessa laitospedagogisessa korostetaan suhteissa rakentuvaa lapsen hyvinvointia. Kolmikentän pohjan luo toimivuus, turvallisuus ja myönteinen minäkuva. Lapsi otetaan mukaan toimintaan ja työskentely tapahtuu aidosti dialogisesti. (Timonen-Kallio ym. 2017, 28).

Positiiviset hetket ja niissä kohtaaminen tukevat lapsen kykyä nähdä itsessään hyvää. Hyväksyntä heijastuu lapsen tunteesta saada olla oma itsensä ja voidaan näyttää omat tunteensa. Hyväksyntä ei ole kaiken sallimista. Hyväksyntä korostuu myös rajoitustilanteissa tapana kohdata lapsi. (Hugnes 2011, 97–101.)

5 Kehittämistyö

Toimintatutkimuksen tavoite on tuottaa tietoa käytännön työhön. (Heikkinen ym. 2008,19). Uuden tiedon syntyminen lähtee tarpeesta, siinä ympäristössä missä toimintaa tehdään. Kehittämisen tarve lähtee tarpeesta lisätä tai muuttaa jotakin. Kehittämistyö onkin usein prosessimainen, jossa kehittämisen vaiheet seuraavat toisiaan. (Ojasalo ym. 2014, 21–22).

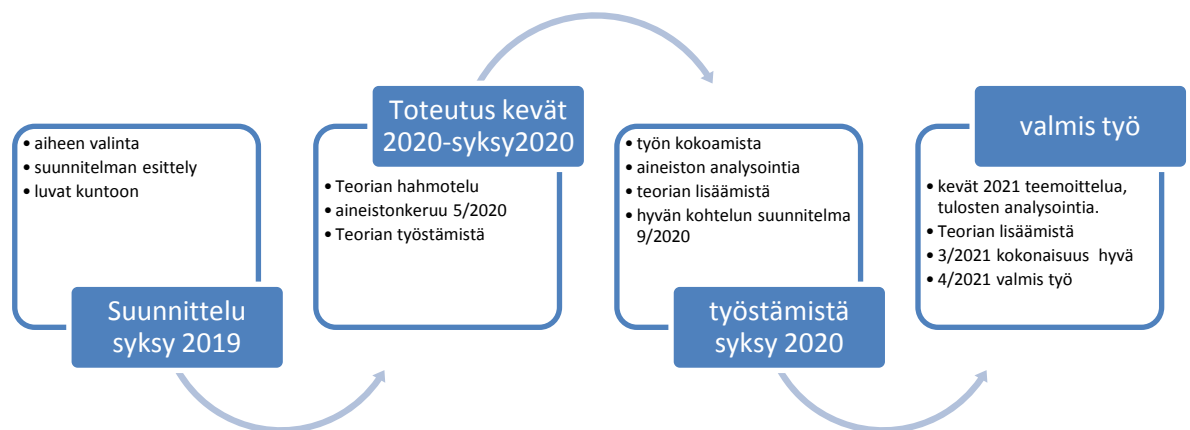
Kehittämistyön eteneminen tapahtuu vaiheittain, jota voidaan kuvata syklimäisellä tai spiraalimallisella kuviolla. Kehittämistyön prosessi vaatii pitkäjänteisyyttä ja asioiden arvioimista ja tarkastelua pitkin prosessia. Työ muodostuu erilaisten kokonaisuuksien kautta, jotka sisältävät osuuksia perustelut, organisoiminen, toteutuksen, levittämisen ja arvioinnin saralta. Kehittämistyössä työn aikana tehdyt havainnot ohjaavat työn etenemistä. (Toikko & Rantanen 2009, 30–31,56,66-67).

Kehittämistoiminta, joka toteutuu spiraalimallisissa, etenee sykleinä. Kehittämistoiminnantehtävät; organisoiminen, toteutus ja arviointi muodostavat kehän kehittämistoiminnalle. Spiraalimallin kehittämistoiminnassa aikaansaadut tulokset arvioidaan aina uudelleen. Kehittämistoiminta nähdään jatkuvana prosessina. Toimintatutkimusta tehdessä spiraalimallista korostuu havainnoinnin ja toteutuksen, sekä suunnittelun ja reflektion vuorovaikutus. Kehittäminen vaatii pitkäjänteisen prosessin. Tarvitaan toistuvuutta ja uudelleen arviointia. Kehittämistoiminta tarkentuu prosessin edetessä ja kehien lisääntyessä. Vaikka kehittämisprosessi olisikin onnistunut, ei se johda aina absoluuttiseen ja ainoaan totuuteen. Vaikka tulos olisikin hyvä ja toimiva, tarvitaan silti jatkuvaa vuorovaikutusta ja refleksiivisyyttä toiminnan kehittämiseksi. (Toikko & Rantanen 2009, 67.)

Tämän kehittämistyön tarkoituksena on työstää hyvän kohtelun suunnitelma lain edellyttämällä tavalla sijaishuollon yksikköön. Käytännössä kehittämistyöstäni muodostuu työpaikalleni hyvän kohtelun suunnitelma, joka paperisena versiona lain vaatimalla tavalla tulee esille yksikön ilmoitustaululle ja sijoituksen tehneisiin kuntiin toimitettavaksi. Kehittämistyön tarve on työelämälähtöinen.

5.1 Kehittämistyön toteutus ja aikataulu

Kehittämishankkeen prosessikuvaus

Kuvio1. Kehittämistyön eteneminen

Opinnäytetyön työstäminen käynnistyi nopeasti koulun aloittamisen rinnalla syksyllä 2019. Opintojen alussa vaihtunut työpaikka toi muutosta alkuperäiseen suunnitelmaan ja vaati uuden aiheen valinnan. Nykyinen työpaikkani sijaishuollossa tarjosi työelämälähtöisen kehittämistyön. Kehittämistyönäni toteuttaa lain edellyttämä hyvän kohtelun suunnitelma osaksi sijaishuoltoyksikön arkea.

Kehittämiskohteen työstäminen alkoi 2019. Ensisijaisena tutustuin lain vaateisiin suunnitelman suhteen. Tämän jälkeen aloin työpaikkani kanssa suunnitella luvat kuntoon ja selvittää tietosuojan vaateet materiaalin säilyttämiselle.

Tietosuojalaki (1050/2018) luo säädökset henkilötietojen keräämisen, käsittelyn, tallentamisen ja jakamisen osalta. Tietosuojalaki on lisännyt tutkijan/tietojen tallentajan velvollisuutta todentaa miten ja mihin kerättyä tietoa käytetään. Tutkimukseni

aineisto on säilytetty turvallisesti lukollisessa kaapissa ilman että sivullisilla olisi ollut mahdollisuutta päästä aineistoon käsiksi. Luvat on pyydetty kirjallisena kaikilta osallistujilta, sekä alaikäisten osalta myös heidän huoltajiltaan. Jo lupavaiheessa lapsi otettiin itse mukaan päätöksen tekoon. Jokainen sai itse päättää osallistuuksensa kyselyyn ja allekirjoittaa osaltaan oman suostumisensa näkyväksi.

Lupien kuntoon saamisen jälkeen, aloin hahmottelemaan mitä työni voisi sisältää. Opinnäytetyön prosessin alussa haasteeksi osoittautui teorian koonti. Suunnitelma on uusi, eikä suoranaisesti mallia ole lain ohjeistuksen lisäksi. Lain edellyttämien kohtien pohjalta teoriaan muotoutui niin lasten osallisuutta, kuin rajoittamistoimenpiteidenkin käytön teoriaa. Teorian rajaaminen ja kuljettaminen oikeaan suuntaan herätti pohdittavaa. Opinnäytetyö ei tuntunut etenevän tällä tyylillä. Tästä syystä päädyin nopeasti opinnäytetyön suunnitelman työstämisen jälkeen tekemään aineiston keruun, jotta saisin teoriaan nostettua sieltä esiin nousevia aiheita.

Koska kehittämistyöni pääkohde oli hyvänkohtelun suunnitelma, jonka tuli lakisääteisesti olla valmiina 2020, päädyin työstämään tuon suunnitelman ensin valmiiksi. Aineiston keruu suoritettiin keväällä 2020. Vaikka korona ajan vuoksi suunnitelmat eivät menneet täysin suunnitellusti ja esimerkiksi nuorten ja ohjaajien kesken suunniteltu kehittämisspäivä jäi pois. Koska halusin edetä opinnäytetyössäni ja tiedossa oli lain vaatimus saada hyvän kohtelun suunnitelma valmiiksi, päädyin keräämään aineistoni erikseen nuorten ja erikseen ohjaajien osalta. 9/2020 luovutin hyvän kohtelun suunnitelman työpaikan käyttöön. Tämän jälkeen lähdin työstämään opinnäytetyöni eteenpäin teorian osalta toteutuneen suunnitelman ympärille.

Aineiston keruu nuorten kanssa toteutui kyselylomakkeen kautta. Osa yksikön lapsista halusi täyttää kyselylomakkeen itsenäisesti, osa ohjaajan tukemana. Lasten kanssa tärkeäksi nousi yksilöllisten tarpeiden huomiointi ja tuki. Osa kykeni itsenäisesti tuottamaan asiat paperille. Joidenkin lasten kanssa kysely tehtiin haastattelun tapaan. Itselläni syntyi tässä kohtaa hienoinen epävarmuus siitä millaisen aineiston saan kasaan, kun osa kyselylomakkeista, piti tehdä haastattelun tavoin ja eri tavoin osan saatuani, syntyi pelko väärentääkö tällainen tuloksia. Etsin teoriaa, joilla tukisin valintaani.

Valli (2018) tuo kirjassaan esille tällaisen tilanteen tuomia hyviä puolia ja tutkijan havainnoin tärkeyttä. Kun löysin toimintaani tukevan tekstin, syntyi varmuus omaa materiaalia ja sen tuloksia kohtaan. Tekemäni ratkaisu oli ennen kaikkea lasten ehdoilla tehty ja tutkijana toimin tilanteessa parhaani mukaan. Oman toiminta tilanteessa muodostui merkittävämmäksi kuin luulin. On tärkeä olla johdattelematta, mutta toisaalta osata räätälöidä kyselyä lapsen tasolle sopivaksi. Tällaisen työskentelyn rikkautena koin kuitenkin yksilöllisen huomioinnin mahdollisuuden. Kyselylomaketta tehdessä kun pohdittavana oli vastaajien laaja ikähaarukka 8-17v,

Lasten kanssa työstettyjen kyselylomakkeiden jälkeen muodostui pyramidimalli asioista, jotka lasten ajatuksen mukaan kuvastavat hyvää kohtelua. Yksikön ohjaajien ja esimiesten kesken muodostettiin oma hyvän kohtelun pyramidi, jota verrattiin lasten tuottamaan. Tämän jälkeen näitä pyramideja oli tarkoitus työstää vielä yhteisessä kehittämispäivässä, mikä jäi koronatilanteen vuoksi pitämättä.

Ohjaajien kohdalla haastattelulomaketta ei nähty merkityksellisenä, koska suunnitelman tuottamisessa oli tarkoitus ottaa lapsia osaksi suunnitelman tekoa mukaan. Haastattelulomake tukee tuota lain säätämää pohjaa hyvän kohtelun suunnitelmassa oltavista asioista sekä mahdollisti jokaisen lapsen osalta kuulluksi tulemisen.

Kehittämistyö muodostui kahden spiraalimallin tapaan, jotka muodostuivat lasten ja ohjaajien kanssa tehdystä erillisestä työskentelystä. Kehittämistyön aikana muodostuneet tulokset ohjasivat työn etenemistä. Jos alkuperäinen suunnitelma yhteisestä kehittämispäivästä olisi ohjaajien ja lasten kanssa toteutunut 5/2020, olisi spiraali voinut kehittyä yksittäisenä.

Kesällä 2020 teoria lisääntyi saatujen tulosten tukemana ja esimerkiksi pace- asenne nousi vahvasti merkitykselliseksi asiaksi, joka oli saatava tuotoksen osaksi. Opinnäytetyö alkoi saada lihaa luiden ympärille. Elokuulla 2020 opinnäytetyö sisälsi tekstiä jokaisessa osiossa ja tuli tunne että työ näyttää jo opinnäytetyöltä. Syyskuulla 2020 opinnäytetyö toimitettiin opettajalle väliarvioon, jonka jälkeen opinnäytetyön työstäminen oikeaan suuntaan oli varmempaa. Syyskuulla valmistui hyvän kohtelun suunnitelma, joka tuli sijaishuoltopaikkaan esille lain vaatimalla tavalla.

Mitä pidemmälle työ eteni, alkoi sisältö selkiytyä. Tammikuulla 2021 aloin tuloksia purkaa enemmän teemoittelun ja sisällönanalyysin kautta. Aineistoa analysoimaan pääsin tarkemmin helmi-maaliskuulla 2021. Tämän jälkeen rakenne alkoi näyttää valmiilta. Opinnäytetyön pituus oli tuplaantunut ja ensimmäistä kertaa työ alkoi tuntua palkitsevalta.

5.2 Aineiston kerääminen

Kehittämistyön osallistujaryhmä oli selkeä, koska sijaishuoltopaikan lapset ja ohjaajat muodostavat yhteisön jota työstettävä hyvän kohtelun suunnitelma koskee. Kehittämiskysymykset on määritelty kehittämistyötä tukevaksi. Käytännön toteutustavat on räätälöity tutkittavalle ryhmälle sopivaksi mm. ottaen huomioon lasten ikäjakauma 8-17v. Kehittämistyön toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin kyselylomakkeen ja pyramidiharjoitusten avulla. Aineistossa osa kyselylomakkeista päädyttiin toteuttamaan haastattelun tavoin.

Kriteerit haastateltavien valinnalle muodostuvat tutkittavan aiheen ja tutkimuskysymyksen mukaan. Haastattelun merkittävin vaihe on yhteyden löytäminen haastateltavan ja haastattelijan välillä. Osallistujan motivaatiota haastattelussa nostaa jos aihe tuntuu hänelle itselleen merkittävältä. Syntyy halu kertoa omasta kokemuksestaan, tulla kuulluksi. Merkittävää on myös se kuinka haastattelijalla antaa olemuksellaan ja eleillään ymmärtää haastateltavan mielipiteen ja kokemuksen olevan merkityksellistä ja tärkeää. Arvostuksen heijastuminen lisää luottamusta. (Valli 2018, 30–32.)

5.2.1 Kyselylomake

Kyselylomake on yksi perinteinen versio kerätä aineistoa. Kyselylomakkeella on merkittävä osansa historiassa, ja niitä on käytetty 1930 – luvulta saakka keinona saada kerätä tietoa. Kysely ei välttämättä merkitse vain paperista lomaketta, vaan sen käyttö voidaan räätälöidä tarkoitukseen sopivaksi. Joskus voi olla tarpeellista että tutkimuksen tekijä/ haastattelijalla on itse paikalla. (Valli 2018, 92–93).

Lomaketta laatiessa on syytä kiinnittää huomiota ryhmään, kenelle lomake on kohdennettu. Lomakkeen alussa kannattaa keskittyä helpompiin kysymyksiin ja vasta lopussa esim. arkaluontoisempiin. Helpot kysymykset virittävät lomakkeen täyttämiseen, kun taas liian nopeasti tulevat vaikeat kysymykset saattavat jopa säikäyttää vastaajat. Myös tutkimuksen kieleen on syytä kiinnittää huomiota. Lomakkeen kysymykset sopivia vastaajajoukkoa kohtaan. Lomakkeen pituutta on myös syytä miettiä, mikä tieto on olennaista tutkimuksen kannalta. Jos lomake on liian pitkä, viimeisiin kysymyksiin harvoin saa enää hyvää vastausta. Lapsille suunnatuissa kyselyissä pituuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota. (Valli 2018, 94–95,97.)

Jotta aineiston keruu pysyy tehokkaana, tulee havainnoida vastaajaa tiivistä. Tärkeää on myös muistaa että vastaaja voi vastata kyselyyn tavalla, mikä hänelle parhaiten sopii. Kun tutkimuksen tekijä on itse tilanteessa paikalla, antaa tämä mahdollisuuden räätälöidä toimintatapaa vastaajalle sopivaksi. Jokaista tilannetta on tarkasteltava tapauskohtaisesti ja tarvittaessa joustettava suunnitelmistaan, jos se on vastaajan edun mukaista. (Valli 2018, 96–97.)

Tutkija voi tukea tilanteessa kysymysten ymmärtämisessä ja selittää sen toisin sanoin tarvittaessa. Kysely voidaan siis tarvittaessa toteuttaa haastattelun tapaan. Tällöin tutkija etenee kyselylomaketta lävitse ja kirjaa vastaajan suullisesti antamat vastaukset. Tämänkaltaisissa tilanteissa tulee kiinnittää erityistä huomiota tutkijan äänenpainoon kysymysten aikana. Menetelmän hyvänä puolena voidaan ajatella juurikin räätälöinnin mahdollisuutta jokaiselle vastaajalle sopivaksi. Tällöin vastaajan motivoiminen on usein helpompaa ja tutkija voi havainnoida vastaajaa paremmin. Menetelmä on lomaketta enemmän tutkijaa sitovaa, mutta tarkoituksenmukaisissa tilanteissa tutkimuksen kannalta hedelmällistä. (Valli2018, 98–100.)

Haastattelijan ensimmäinen tehtävä on hyvän suhteen luominen haastateltavaansa. Tärkeänä konkreettisenä keinona nousee esiin empaattinen asenne haastateltavaa kohtaa. Haastateltavan on osoitettava kiinnostusta haastateltavaansa ja hänen sanomisiinsa (Keats 2000, 23,26–27). Lasta haastateltaessa on tärkeä korostaa, ettei oikeita ja vääriä vastauksia ole. Haastattelutilanteessa korostuu haastattelijan rooli luoda hyväksyvä ja tukeva ilmapiiri kaikenlaisille vastauksille. Lapsen haastattelun lähtökohtana on tarkoitus ymmärtää lapsen kokemuksen ja tuoda

esiin lapsen ääni. (Ruusu vuori ym. 2005, 162). Lapsien kohdalla kyse ei ole vain yksittäisistä kysymysten asettelusta, vaan kokonaisuudesta. Lapsien kanssa tehtävän tutkimuksen kohdalla on aina syytä miettiä kokonaisuutta, millainen kokemus lapselle tutkimuksesta muodostuu. Lapsiystävällisyys heijastuu myös aineistokeruun tyylin valinnan sopivuudesta ja kyvystä muuttaa suunnitelmaa tarvittaessa kyseisille lapsille. (Valli 2018,175)

Kyselylomakkeen käytöllä haluttiin varmistaa, että jokainen lapsi saisi äänensä kuuluville. Haastattelujen sijasta kyselylomake tarjosi isommille lapsille mahdollisuuden nostaa esiin matalammalla kynnyksellä asioita, joita halusi kertoa. Pienempien kohdalla kysely tehtiin haastattelun kaltaisesti. Kyselylomakkeella haettiin mahdollisimman pelkistettyjä vastauksia, mutta pyydettiin perustelemaan useita kohtia, jotta saatiin esille käytännön esimerkkejä.

Kyselylomakkeen muodostin konkreettisista ja mahdollisimman yksinkertaisista sisällöistä, jotta lasten olisi siihen helppo vastata. Kysymysten pohja muodostui arvopohjaa mukailevista kysymyksistä, joiden kautta pyrittiin saaman vastausta tutkimuskysymyksiin. Lisäksi kysymyksiä oli muodostettu tuottamaan sisältöä lain ohjaamiin kysymyksiin hyvän kohtelun suunnitelman tekemisessä. Osaan kysymyksistä oli haettu lisätietoa pyytämällä perustelemaan vastausta. Kysymykset oli pyritty muodostamaan ilman johdattelua, selkeästi avoimiksi kysymyksiksi. Lomakkeen avulla esiin haluttiin nousevan konkreettisia asioita joita sijoitetut lapset pitävät tärkeänä tai haluaisivat muutosta.

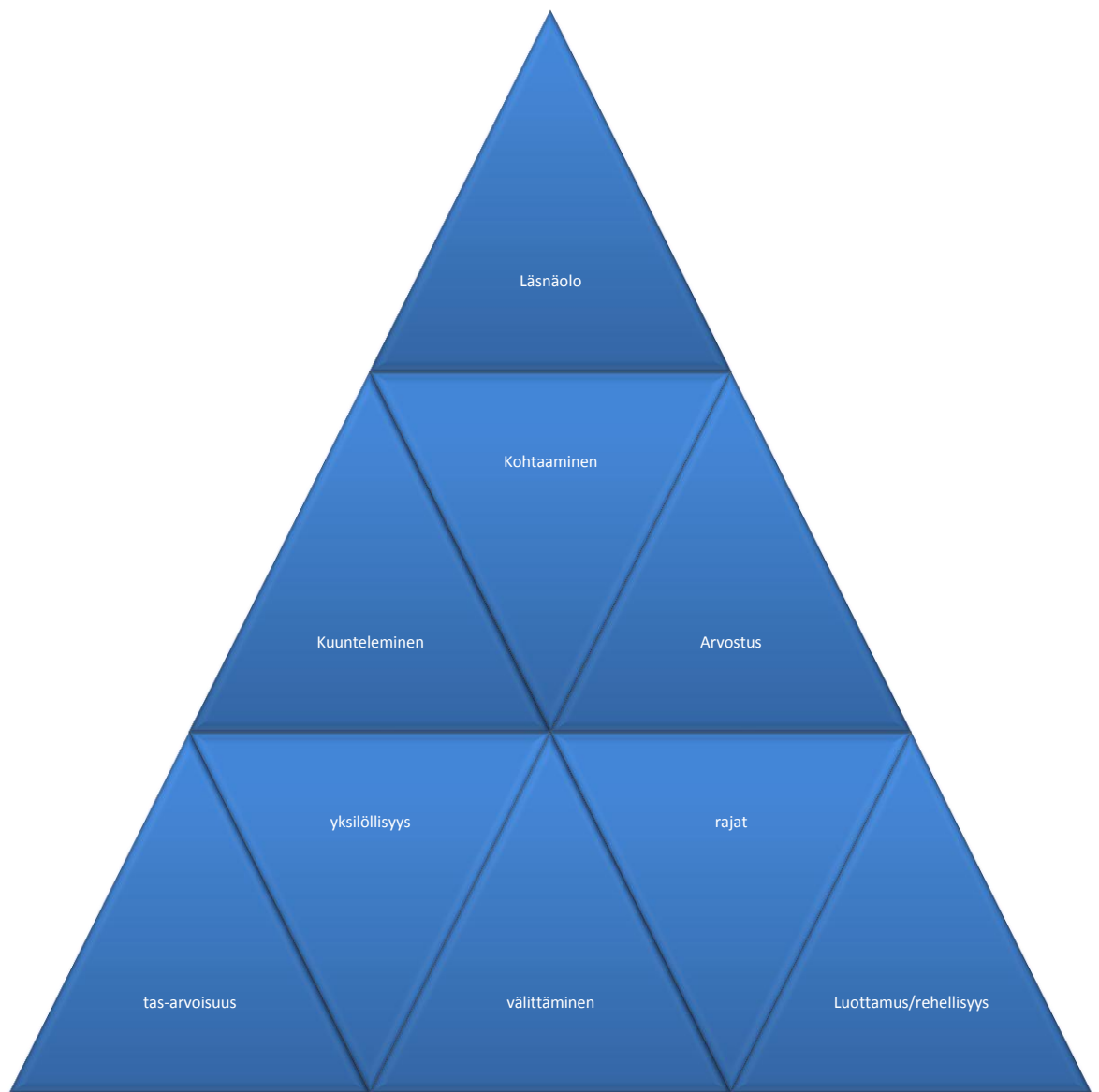
Jokainen yksikön (7) lapsesta vastasi kyselyyn. Pienimpien lasten kanssa kyselylomake muodostui lomakehaastatteluksi (liite1).

5.2.2 Pyramidiharjoitus

Harjoituksen alkuun käytiin läpi, mitä harjoituksella on tarkoitus saada selville, tehtävän lähtökohta ja aikataulu. Jokainen sai pinon pieniä lappuja, johon kukin kirjoitti 1-3 asiaa. Kysymys oli; mitä on hyvä kohtelu. Vastaukset toivottiin pääosin yksittäisillä sanoilla.

Kun sanat olivat valmiina, otettiin esille tyhjä pyramidi. Pyramidissa on 9 lokeroa kolmion muodossa. Tarkoitus sisällyttää ne 9 tärkeintä asiaa hyvästä kohtelusta tuohon kolmioon siten, että tärkein asia nousee kolmion kärjeksi, keskitasolle 3 ja kolmion pohja muodostuu 5 asiasta. Pyramidiharjoitus tehtiin lasten ja ohjaajien osalta eri aikaan ja soveltaen ryhmän mukaan sopivaksi. Harjoituksen tavoitteena oli muodostaa näkyväksi ohjaajien ja lasten ajatukset kohtelun tärkeimmistä kohdista ja nostaa esiin lasten ja aikuisten erilaiset ajattelumallit. Subjektiiivinen kokemus korostui tämän harjoituksen avulla.

Ohjaajien kesken toimitetussa ryhmässä ryhmä oli keskustelevalta, pohti ja alkoi välittömästi käydä läpi kaikkien vastauksien kokonaisuutta. Kun ryhmä oli läpikäynyt kaikki vastaukset, alkoivat he etsiä samankaltaisuuksia. Selkeästi ajatustapa oli muodostaa isompia kokonaisuuksia. Tilanne eteni hyvin keskustellen ja muodostui rakentavaa keskustelua. Kaikki olivat mielestäni osallisia aktiivisesti. Oma roolini oli seuraaja ja aikataulua vahtiva. Malli oli koottu 20 minuutissa. Asiat, jotka jäivät mallista pois, koettiin sisältyvän jo johonkin suurempaan nimitykseen.

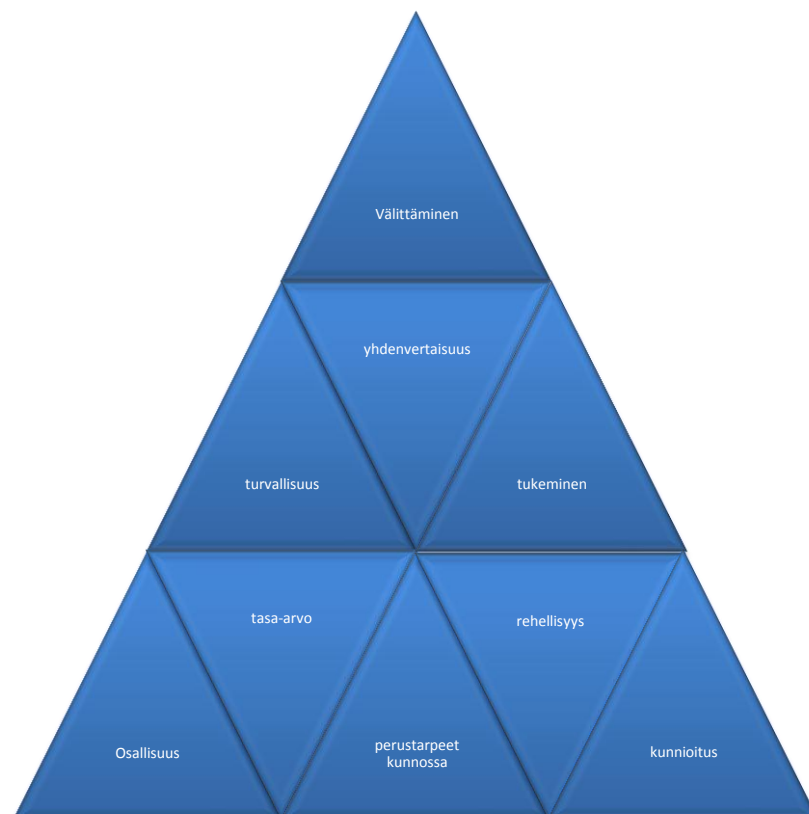

Kuvio 2. Ohjaajien pyramidimalli

Ohjaajien pyramidissa tärkeimpänä asiana esiin nousi läsnäolo. Aikuisen läsnäolon ajateltiin lisäävän luottamusta ja pohjaa kiintymyksen syntymiselle. Haluttiin tarjota lapsille läsnä olevaa aikuista, joka kuuntelee ja on saatavilla. Toiselle riville esiin sanoina nostettiin kuunteleminen, arvostus ja kohtaaminen. Jokainen haluttiin huomioida aidosti arjessa, kuunnella kuulumiset koulupäivästä, iloista ja haasteista. Kaikissa tilanteissa kohtaaminen nähtiin tärkeänä osana arjen työtä. Kohtaamisten haluttiin heijastavan lämpöä ja hyväksyntää. Kohtaaminen koettiin merkityksellisimpänä asiana suhteen syntymiselle.

Lasten kanssa pyramidimallia lähdettiin työstämään hieman erilailla. Lapset vastasivat 1-3 tärkeintä asiaa hyvästä kohtelusta työstäessään haastattelulomaketta. Halusin etteivät hiljaisemmat jää taustalle. Koen ettei lasten pyramidin osalta tulosten analysointi olisi ollut yhtä luotettavaa, jos olisi toimittu samoin kuin aikuisten kanssa. Olin jo valmiiksi koonnut yksittäiset laput lasten vastauksista pöydälle yhdessä tyhjän pyramidimallin kanssa lapsia varten. Kyseessä oli täysin erillinen kerta haastatteluun nähden. Lasten jaksaminen ja suuri ikäjakauma oli näin helpompi ottaa huomioon. Lasten pyramidin kokoaminen ei ollut kaikkia osallistavaa, ja lopulta päädyttiin rakentamaan eniten tulleiden vastausten perusteella.

Pyramidimalli ei ollut toimiva ratkaisu lapsiryhmälle, jossa suuri ikäjakauma ja vastaukset voivat olla kovin erinäisiä. Roolini ei voinut olla samankaltainen tarkkailija kuin ohjaajien ryhmässä. Lopulta päädyin lapsilta kyselemään vielä erikseen hyvästä kohtelusta. Mallin kokoaminen samankaltaisuuksia vastauksia ja suurinta vastausmäärää huomioiden koottiin reiluna.

Kuvio 3. Lasten pyramidimalli.

Lapset nostivat merkityksellisimpänä esiin välittämisen. Parhaiten tätä kuvaavat lasten kommentit siitä, mistä he välittämisen huomaavat:

Se miten tietyt ohjaajat puhuu ja ottaa mun ajatuksia huomioon.(V1)

Kysellään ja varmistellaan. Minua tuetaan oli tilanne mikä tahansa. (V2.)

Kun kysellään. (V4)

Se miten mua kohdellaan. (V7)

5.2 Aineiston analysointi

Jotta analyysi muodostaa ehjän kokonaisuuden yhdessä aineistonkeruun kanssa, on niiden muodostettava ehjä toisiaan tukeva kokonaisuus. Tutkimuksessa ydinasioita ovat analyysi, tulkinta ja johtopäätökset. Tutkimusmenetelmän valinnalla voidaan vaikuttaa siihen, kuinka suuritöinen analyysimenetelmä on, mutta myös saatavien tulosten laajuuteen ja luotettavuuteen. Analyysimenetelmän valintaan vaikuttaa työn luonne ja haluttavat tulokset. Analyysi on hyvä aloittaa mahdollisimman nopeasti tutkimusvaiheen jälkeen. Tutkijana on hyvä pohtia mikä menetelmä vastaa parhaiten tutkimuskysymyksiin. Yleisimpiä menetelmiä laadullisen aineiston analyysiin ovatkin teemoittelu ja sisällönanalyysi. (Hlrsjärvi ym. 2009, 221 - 224.)

Lasten yksilöllisten tarpeiden huomiointi nousi kehittämistyössä tärkeäksi osaksi toteutusta ja osa kyselylomakkeista täytettiin lasten kanssa haastattelun tapaan. Toteutukseen osallistui sijaishuoltopaikan lapset (7) sekä henkilökohta, joka sisälsi johdon jäseniä (8). Aineiston käsittely tapahtui teemoittelun kautta, jolloin tarpeen mukaan pystyi jaottelemaan toteutuksessa merkittäviä yhtäläisyyksiä. Lopuksi aineisto käytiin läpi vielä sisällönanalyysin kautta.

Analysointi on tarkkaa ajattelua, muttei liity vain tiettyihin menetelmiin. (Patton 180,191.) Arviointiin liittyvät käytännöt seurannan, palautteen, raportoinnin ja arvioinnin osalta tulee noudattaa tieteellisen tutkimuksen edellytyksiä. Arviointi perustuu sen tietopohjaan ja menetelmiin niitä soveltaen. (Patton 2018,193–194.)

Kun tehdään arviointeja käytännöstä, voidaan kehittää teoriaa ja erilaisia menetelmiä. Tällaisen tutkimuksen kautta on mahdollisuus kehittää arvioinnin merkitystä ja varmistaa että sitä arvostetaan myös jatkossa. Arviointitieteestä on pyrittävä tekemään ymmärrettävämpää ja osallistavampaa, jotta se saadaan lähemmäksi ihmistä ja käytännön työtä. (Patton, 2018, 194.)

Patton (2018, 196–197) huomauttaa kuitenkin kuinka tärkeää on kiinnittää jatkosakin huomiota laatuun arvioinnin osalta. Tieteen arviointia tulee käyttää osana hyvän ja huonon arvioinnissa. Arviointitieteen laadukkuus riippuu laajasta aiheeseen tutustumisesta erilaisten taustojen kautta.

Kehittämistyön jokaisen vaiheen jälkeen analysoin saatuja tuloksia. Ensimmäisessä vaiheessa täytettiin haastattelulomake, jonka tuloksista nousee esille yksilön omat tuntemukset ja ajatukset. Haastattelulomakkeet numeroin niin, ettei tunnistettavaksi jäänyt enää kenen lapusta oli kyse. Analysoinnin edetessä ei ollut enää merkityksellistä kuka oli mitenkään vastannut. Koin tärkeäksi pitää erillään vain lasten ja aikuisten työstämät osuudet, sillä tuloksissa halusin vertailla ohjaajien ja lasten näkemyksiä. Yhtäläisyyksiä hain teemoittelun kautta. Lopuksi päädyin tarkastelemaan aineistoa vielä sisällön analyysin kautta. Haastattelujen jälkeen koottiin pyramidimallin mukaisesti hyvää kohtelua kuvaavat sanat niin lasten kuin aikuistenkin osalta.

Aineisto ei tarvinnut suurta analysointia, vastausten ollessa kovin yksiselitteisiä. Yhtäläisyyksien kautta aloitin kuitenkin työn analysoinnin teemoittelun kautta.

5.3 Teemoittelu

Teemoittelu on aineiston paloittelua ja järjestelyä. Analysointitapana toimiva, kun halutaan käytännön ratkaisu tutkimuskysymykseen. Haastattelua analysoitaessa, nähdään teemoittelun olevan toimiva tapa aineiston analysointiin. Teemoittelussa

aineiston samankaltaisuudet puretaan osiin ja järjestellään erilaisten teemojen alle. Aineistoa voi teemoitella monin eri tavoin esimerkiksi vastaajien mukaan eri ikäryhmittäin tai annettujen vastausten mukaan esimerkiksi aiheittain. Yksinkertaisimmillaan haastattelussa käytetyt teemat voivat toimia analyysin teemoina. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Kyselylomakkeiden teemoittelun aloitin kirjaamalla yhtäläisyydet ylös. Ensin laitoin yläkäsitteiksi kohtelun ja rajoitukset. Käynnistin teemoittelun purkamalla kaikkien kysymysten osalta yhtäläisyydet ylös näiden yläteemojen alle. Samankaltaisuuksia hahmotin myös selkeästi vetämällä viivoja ylös laskiessani yhtäläisyyksiä. Tämän jälkeen lähdin purkamaan teemoja hieman isommiksi kokonaisuuksiksi seuraavien kysymysten avulla: mitä yhtäläisyyksiä koetaan yksikön arjen kohtelussa, mitä koetaan tärkeänä arjessa, mistä välittäminen näkyy, mitä on hyvä kohtelu, onko nuorilla tietoa rajoituspäätöksistä, onko tietoa oikeuksista.

Tein taulukoita, joihin kirjasin vastauksia nuorten tekemien haastattelulomakkeiden pohjalta. Materiaalia ei ollut paljon, joten selkeät yhtäläisyydet oli helppo erottaa. Joidenkin teemojen kohdalla esiin nousi yksittäisiä asioita, joissain asioissa samankaltaisuutta oli tuloksista 6/7 tai 7/7, jolloin teemoittelun tulosta pystyi pitämään vahvana. Vaikka aloitin teemoittelun purkamalla kaikki vastaukset samankaltaisiin osioihin, oli kyselylomakkeissa käytössä myös perustelukohtia, jonka myötä päädyin tarkemmin analysoimaan sisällönanalyysin kautta.

5.3 Sisällönanalyysi

Sisällön analyysiä pidetään perusanalysointimenetelmänä laadullisessa tutkimuksessa. Se mahdollistaa käytön yksittäisenä analyysimetodina tai väljemmin tutkimuksen viitekehystenä. Analyysillä tarkoituksena luoda tiivis ja selkeä kuvaus aiheesta, jonka jälkeen tutkijan on tarkoitus tehdä johtopäätökset työnsä tuloksista. Analysointia voi käytännössä toteuttaa esimerkiksi yksittäisiä sanoja korostamalla ja konkreettisesti sulkemalla epäolennaisia asioita pois. Merkitykselliset ilmaukset ja asiat kirjataan erikseen ja analysoidaan sitä kokonaisuutta. Käsitteitä yhdistelemällä muodostuu lopuksi vastaus tutkimuskysymyksiin. Tällaisen työstämisen

avulla aineisto muodostaa tiiviimmän ja tarkemman kokonaisuuden. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110–113.)

Työn analysoinnin edetessä minusta alkoi tuntua, että tarvitsen jotain teemoittelun rinnalle, havaitsin piirteitä sisällön analyysistä. Sisällön analyysi olin harkinnut jo kehittämistyön alussa, joten valinta oli yksinkertainen. Sisällön analyysin kautta sain mielestäni purettua sisällöt aiempaa kattavammin. Aloin hahmotella yhtäläisyyksiä ylös entistä tarkemmin ja etsiä yhtäläisyyksiä sijaishuoltopaikan arvopohjaan ja kehittämistyöni teoriaan. Etsin perusteluja lasten kirjoittamien perustelujen kautta ja ohjaajien havainnoinnista. Kokonaisuutta alkoivat muodostaa selkeät kokonaisuudet eri osa-alueilta. Yhtäläisyyksien syy-seuraus suhteita oli helpompi jäsenellä sisällönanalyysin kautta.

Lasten kyselylomakkeista esiin nousi vaihtelevasti koettu ilmapiiri. Siinä missä osa koki ilmapiirin kotoisaksi ja rennoksi, nimitti toinen kokemustaan kireydestä. Koska lasten vastauksista 3/7 oli negatiivissävytteisiä, halusin tarkastaa onko kysymys tiettyyn asiaan liittyvästä kokemuksesta vai kokonaisuutena yksikön ilmapiiristä. Koska ihmisen kokemus on aina subjektiivinen, halusin tarkastella myös henkilökunnan ajatuksia asiasta. Tärkeää on huomioida myös henkilökemioiden ja lasten iän tuomat vaikutukset tuloksiin. Kiintymyssuhdetraumat vaikuttavat kokemukseen rajoituksista ja kielloista, ja kielto saattaa luoda kyseiselle päivälle kokemuksen negatiivisesta ilmapiiristä. Tähän ei kuitenkaan ehditty pureutua aikataulullisista syistä. Asiaa kuitenkin on työstetty arjessa keskustellen ja ihmetellen.

6 Pohdinta, tulokset ja johtopäätökset

Tämä luku kokoaa yhteen kehittämistyön merkittävimpiä havaintoja. Aluksi teen pohdintaa löydösteni perusteella. Lisäksi käyn läpi työn luotettavuutta ja eettisyyttä. Johtopäätöksissä kuvaan työni tuloksia tarkemmin.

6.1 Pohdinta

Kehittämistyön prosessi oli pitkä ja vaati pitkäjänteisyyttä. Sijaishuoltopaikka tarjosi minulle vapaat kädet suunnitelman toteuttamiselle, vain teoriasisällöstä sain toiveeksi, että sen haluttiin mukailevan yksikön arvopohjaa kiintymyssuhteiden ja pace-asenteen osalta.

Kehittämisen aihe nousi tarpeesta luoda uusi suunnitelma osaksi yksikön arkea. Kehittämistyön alku oli haastavaa, koska suunnitelmasta tuli luoda omanlainen, lastensuojelulakiin pohjautuva dokumentti kuinka hyvää kohtelua noudatetaan juuri tässä sijaishuoltopaikassa. Konkreettinen eteneminen työssä tapahtui kun hyvän kohtelun suunnitelma tuli valmiiksi ja mahdollisti sen tarkastelun myös teoriatarpeen kannalta. Tästä alkoi muodostua hiljalleen kattava kokonaisuus.

Kehittämistyön prosessi oli silmiä avaava. Kiintymyssuhdehäiriöiden myötä näkyvä kiintymyksen pelko on selkeästi läsnä osana sijoitettujen lasten arkea. Tähän linkittyikin se, kuinka tärkeänä osana kehittämistyössä nousi esiin tuttuuden ja turvallisuuden merkitys. Ohjaajien pysyvyys, ammattitaito ja yksikön arvopohjan toteutuminen on ehdottoman merkittävää jotta voidaan tarjota lapsille eheyttäviä kokemuksia ja korjaavaa arkea. Lapset näkevät ohjaajat ominaan. Ohjaajien tunteukset heijastuvat tuloksienkin mukaan merkittävästi lapsiin. Hyvä olo heijastuu muihin. Lawson (2016) kuvaa, että työntekijöiden pysyvyys muodostaa tärkeän pohjan toiminnalle. Olennaista on että huomioidaan työntekijöiden yhteisöön kuulumisuuden tunnetta. Työhön tyytyväisyys lisää tehokkuutta.

6.2 Työn luotettavuus ja eettisyys

Ammattietiikka voidaan nähdä suurimpana sosiaalialaa määrittävänä käsitteenä, koska se ohjaa työntekijöiden ammatillista toimintaa. Sosiaalityö jo itsessään on eettisyyden pelikenttää parhaimmillaan. Ammattieettisyyden merkitys on kasvanut ja Talentia kuvaa siitä tulleen vuoden 2016 ammattihenkilölain myötä entistä merkittävämpää. Velvollisuudet kytkeytyvät ammattitaitoomme ja menettelytapoihimme. Sosiaalityössä työntekijän ammattitaitoon kuuluu olennaisena osana ammattieettinen kyky harkita ja kyetä tekemään päätöksiä. Sosiaalialalla eettisyys näyttäytyy kykynä tunnistaa ristiriitojen, vastuiden ja päätösten moninaisuutta. Ammattieettiset ohjeet eivät anna meille suoraa toimintamallia, vaan velvoittaa hyvää kohteluun ja toimimaan tilanteen tarvitsemalla tavalla. (Arki, Arvot, Etiikka 2016, 5–7.) Pehkonen ym. (2011, 250–251) muistuttavat kaikkia osa-puolia hyödyttävän eettisen arviointikyvyn vaativan harjoitusta. Tieto tuottaa aina tietynlaisen valta-aseman. Lakien lisäksi laadukkaassa sosiaalityössä onkin tärkeää sitoutua myös toimintaa ohjaaviin eettisiin periaatteisiin.

Opinnäytetyötä tehdessä tutkimuksen eettisyyttä voi arvioida eettisten normien perusteella. Normit viestivät arvoista, joita hyvän tutkijan ja tutkimuksen edellyttään kunnioittavan. Eettisyyden kautta selkiytyy tutkijan oikeuksia ja velvollisuuksia. Eettisessä tutkimustoiminnassa säädetään, mikä on kiellettyä. (Hirvonen 2006, 33 – 34.) Tutkimusetiikassa tärkeää on ihmisten yksityisyyden kunnioittaminen. Välillä tutkimuksissa yksityisyyden kunnioittaminen ymmärretään vain anonymiteetin turvaamisena tutkimuksessa, kuitenkin se on vain yksi osa tutkimusta. Tärkeää on myös tietosuojakäytäntöjen noudattaminen, esimerkiksi itsemääräämisoikeus ja luottamuksellisuus. (Kuula 2006, 124.)

Ennen tutkimuksen aloittamista on syytä miettiä tutkimuksen eettisyyttä. Aiheutuu-ko tutkimuksesta haittaa ja kykenevätkö osallistujat ymmärtämään mitä tutkimuksella haetaan. Eettinen ennakoarviointi pyrkii minimoimaan riskejä. Lapsen osallistuminen tutkimukseen sisältää useita eettisiä haastekohtia. Tutkimukseen osallistumisesta tulee alaikäisen lapsen kohdalla saada huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumus. Toisaalta on tärkeä muistaa, että vaikka suostumus huoltajan tasolta on annettu, on syytä huomioida myös lapsen oma tahtotila osallistua tutkimukseen. Lapsella tulee koska tahansa olla oikeus keskeyttää oma osallistu-

misensa (Rutanen & Vehkalahti 2009, 14–15,23). Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on merkittävä osa työn luotettavuutta. Tutkijan oma rehellisyys näyttäytyy arvioinnin kohteena, koska kaikki työn aikana tehtävät valinnat vaikuttavat työn luotettavuuteen (Vilkkä 2015, 196).

Lapsen haastattelussa tulee muistaa, ettei alaikäinen lapsi voi vain yksin päättää osallistumisestaan haastatteluun. Tutkimuksessa on merkittävää ottaa tarkasti lapsen ikätaso huomioon ja käydä läpi asiat niin tutkimusten kuin kysymystenkin osalta mahdollisimman selkeästi. Tämä asia kiinnittyy vahvasti tutkimuseetiikkaan, ja hyvän tutkimuseiikan mukaan asioista onkin tiedotettu selkeästi niin huoltajille kuin lapsillekin. (Ruusuvuori ym. 2005, 145–151).

6.3 Tulokset

Kehittämistyön keskeisempänä tuloksena syntyi hyvän kohtelun suunnitelma osaksi sijaishuoltoyksikön toimintaa. Hyvän kohtelun suunnitelma on toimitettu lain mukaisesti nähtäville sijaishuoltopaikan yleisiin tiloihin sekä sijoittaville kunnille.

Yksikköömme on tehty hyvän kohtelun pyramidit sekä lasten että aikuisten taholta tämän kehittämistyön aineistonkeruun yhteydessä, jotta saatiin konkretisoitua kaikille ymmärrettävällä tavalla mikä hyvässä kohtelussa meidän yhteisömme mielestä on tärkeää, mitä me arvostamme. Lasten pyramidissa eniten sanana esiin nousi välittäminen. Lapselle sanan sisältö merkitsi suurempaa kokonaisuutta, siinä missä aikuiset taas alkoivat asioita pilkkoa pienempiin kokonaisuuksiin. Vertailullisesti nämä ovat hyvä muistutus siitä, ettei kokemus jostain asiasta ole jokaisen ihmisen kohdalla samanlaista. (kuvio 2, kuvio 3).

Kehittämistyön tuloksista esiin nousee lastensuojeluyksikön arvopohjan näkyvän lasten kohtaamisissa. Arjessa on läsnä place- asenteelle ominaiset piirteet; leikkisyys, rakkaus, hyväksyntä, uteliaisuus ja empaattisuus. Lapset kokivat ilmapiirin olevan kodikas, rento ja rauhallinen. Välittämisen koettiin näkyvän hymystä kun kohdataan, tervehtimisestä, juttelemisesta ja läsnäolosta. Lapset kokivat, että heitä tuetaan ja kuunnellaan. Kohtaamisissa näkyy myös huumori. Nuoret kuvasivat kuinka erilaiset ohjaajien persoonat ja olemukset heijastuvat työhön. Erilaiset per-

soonat mahdollistavat sen, että lapsi voi kiinnittyä enemmän hänelle parhaiten sopivan persoonan kanssa. Erilaisuuden arvostaminen nousee esille. Tämän koettiin näyttävävän myös lapsia kohtaan.

Lapset arvostavat ohjaajien avoimuutta, sitä että kerrotaan omastakin elämästä. Johtopäätöksissä tämän nähtiin heijastavan avoimuuden ja luottamuksen lisääntymistä. Toimiva suhde vaatii aitoa vuorovaikutusta, lapset kokivat kiinnostuksen välittyvän mm. kyselemällä. Merkittäväksi koettiin että, vaikka jokaisella lapsella on omaohjaaja, osallistuu jokainen yksikkömme aikuinen samalla tavalla lapsien arkeen. Tunne ”omasta” aikuisesta nousi pinnalle vahvasti.

Ohjaajat kokivat tehtävänämme olevan tarjota jokaiselle meillä asuvalle lapselle turvallista arkea ja läsnäoloa. Työssä on merkittävää huomioida että jokaisen kokemus on yksilöllinen. Erilaiset lähtökohdat muokkaavat kokemuspohjaamme ja normaali näyttäytyy jokaiselle eri tavoin. Siinä missä toinen kaipaa jotain, toinen kokee sen ahdistavana.

Tuloksista käy ilmi etteivät lapset olleet täysin tietoisia kasvatuksellisten rajoitusten ja rajoittamistoimenpiteiden eroista, eivätkä omista oikeuksistaan esim. valittamisen suhteen. Kuitenkin rajojen asettaminen koettiin välittämisenä ja ikätasoisena. Rajoittaminen koettiin toimivammaksi, kun se tulee vakituisten ohjaajien taholta. Sijaisten tekemä rajoittaminen koettiin vaikeammaksi hyväksyä. Sijaisia ei koettu samalla tavoin läheiseksi, kuin vakituista henkilöstöä. Tämä kokemus tukee täysin Hugnesin (2011) ajatusmallia siitä että ensin täytyy olla suhde, jotta korjaavaa työskentelyä voidaan tehdä.

6.4 Johtopäätökset

Nostan tässä esiin kehittämistyössä esiin nousseita johtopäätöksiä. Johtopäätöksistä selviää, että välittäminen ja hyvä kohtelu näyttävävät kuulumisten kyselemisissä, yhteisissä ruokahetkissä, tervehtimisenä, kohtaamisena ja läsnäolona. Lapset kokivat merkittävänä, että jokainen otetaan huomioon päivittäin yksilöllisesti. Hugnes (2011,113–116) kuvaakin kuinka tärkeää lapselle on tulla kuulluksi tun-

teestaan. Eleemme ja ilmeemme viestittävät lapselle viestintää. Välittävä ja ymmärtävä aikuisen läsnäolo auttaa lasta selviämään vaikeastakin tilanteesta.

Johtopäätöksieni mukaan kokemuksena oli, että kaikki tunteet ovat sallittuja ja niitä saa näyttää. Ohjaajien haluna auttaa sijoitettuja lapsia tunteiden säätelyssä ja opetella yhdessä niiden käsittelyä. Yksikössä haluna ylläpitää avointa keskustelukulttuuria., jossa kaikista asioista saa, voi ja pitää puhua. Nämä johtopäätökset linkittyvät myös työn teoriapohjaan. Hugnes (2011, 113–116) kuvaa aikuisen tehtävä olevan auttaa lasta käsittelemään vaikeita tunteita, joiden käsitteleminen ei yksin onnistu. Empatiassa välittävä tunne muodostuu sekä sanallisesta sanoittamisesta kuin sanattomasta viestinnästäkin. Eleet ja ilmeet viestittävät lapselle hyväksyntää ja ymmärrystä. Välittävä ja ymmärtävä läsnäolo auttaa selviämään vaikeastakin tilanteesta. Empatiaa on vaikea kokea ja näyttää, jos sitä ei ole itse kokenut.

Sijaishuoltopaikassa kodinomaisuuden myötä kasvatuksellisin keinoin puuttua tilanteisiin kun ne puuttumista vaativat. Rajoitustoimenpiteiden käyttö on viimesijainen vaihtoehto, kun tilanne sitä vaatii. Rajoituspäätökset pohjautuvat aina lakiin, eikä turhia rajoituksia tehdä. Monet tilanteet selvitetään yksikössämme puhumisen ja luottamuksen avulla. PACE ajattelun mukaisesti ajattelemme, että hyvä pohjasuhde valaa luottamusta ja auktoriteettia puuttua huonoon käytökseen (Hugnes 2011,96.) Aikuisen tulee käytöksellään näyttää, ettei lapsen teko ja minuus ole sama asia. Aikuisen tulisi aina sanoittaa suuttumuksensa niin, että lapsi ymmärtää sen koskevan vain hänen toimintaansa siinä tilanteessa.(Hugnes 2011, 97–101.)

Jokainen lapsi koki että heidän turvallisuudestaan huolehditaan. Osa koki huolehdinnan liiallisenakin, mutta ymmärsivät miksi. Kyselystä johtopäätöksinä selviää, että lapset luottavat ohjaajiin ja heidän kykyyn hoitaa mahdollinen väkivallan uhka ja tilanne, jossa lasten turvallisuus voisi vaarantua syystä tai toisesta. Lapsilta kysyttiin mitä he toivovat jos yksikössämme esimerkiksi kiinnipitoon tai vakavaan väkivallan uhkaan jouduttaisiin. Vakavamman vaaratilanteen tai rajoittamisen näkemisen jälkeen jokainen nuori tuotti että asia tulee käydä läpi. Mitä tapahtui ja miksi. Osa koki tällaiset tilanteet pelottavana. Aikuiselta kaivattiin niihin hetkiin tukea ja turvaa.

Nuoret toivat esiin rajoittamistilanteissa tärkeänä faktan sanoittamista ilman turhia selittelyjä. Moni toivoi että asia tuodaan tietoon niin kuin se on, tämän jälkeen lähes jokainen tuotti että haluaa rauhoittua hetken. Nuorten toiveena oli että ohjaaja kävisi tilanteen vielä myöhemmin läpi nuoren kanssa, kun tunnemyrsky on laantunut ja asiaa jaksaa paremmin käsitellä. Nuorten kokivat myös että rajoitustoimenpiteet on helpoin ottaa vastaan tutulta, turvalliselta aikuiselta. 6/7 lapsesta tiesi syyt rajoitustoimenpiteiden käytölle. Kehittämistyöhön osallistuneista 1 lapsi, oli pieni jonka kohdalla rajoitustoimenpiteet eivät tarpeellisia, jolloinka ymmärrys niiden kohdalta on jäänyt puutteelliseksi.

Kun sijoitettuun lapseen on luotu suhde, on rajoittamisen kokonaisuutta helpompi hallita. Tähän pätee varmasti osaltaan tämä Hugnesin ajatus place:n kokonaisuudesta. Place-asetus. Rakkaus heijastuu tässä ajattelussa sitoutumisena ja ilona. Ajatuksena että rakkaus ja välittäminen ovat läsnä niin hyvinä kuin huonoinakin päivinä. Lapsen tekeminen ei sitä rakkautta poista. Kun lapselle onnistutaan antamaan tällainen ”turva”, syntyy luottamusta ja uskallusta olla oma itsensä ja kohdata elämä. (Hugnes 2011, 119.)

Yksikössämme on varauduttu myös erilaisiin poikkeusoloihin ja vaaratilanteisiin mm. pelastussuunnitelman kautta. Tällaisissa tilanteissa lasten huomiointi ja tukeminen on erityisen tärkeää. Hugnesin (2011, 203–207) mukaan näiden turvallista kiintymyssuhdetta vailla olevien lasten emotionaaliset kokemukset ja ilmaukset ovat usein äärimmäisiä, koska heiltä puuttuu opetettu säätely ja mallia. Usein täysin arkinenkin tapahtuma voi saada aikaan voimakkaan emotionaalisen reaktion sen liittyessä johonkin menneisyyden traumaan. Nämä lapset haluavat usein ohjeistaa kuinka asioissa tulisi edetä, koska yrittävät kaikin keinoin vältellä aikaisemmin kokemaansa pelkoa tai häpeää.

Kehittämistyön aikana nousi esiin että kaikki nuoret eivät tiedä mihin epäasiallisesta kohtelusta tai rajoituspäätöksistä voi valittaa. Tuloksia osaltaan selittää se että osa yksikön lapsista nuorempia, jolloin kokonaisvaltainen ymmärrys näin isoista asioista ei välttämättä ole hallinnassa.

Sijaishuoltopaikka tukee lapsen mahdollisuutta nostaa esiin asioita, joissa hänen kokemuksensa mukaan on ollut väärinkohtelua. Rajoittamispäätöksen liitteenä on valitusosoite, joka käydään nuoren kanssa rajoituspäätöstä annettaessa läpi. Lisäksi omaevalvontasuunnitelma on lasten nähtävillä yleisissä tiloissa, jonka liitteenä on ohjeet rajoitustoimenpiteiden käytöstä, sekä siitä miten niiden käyttöä voidaan välttää. Samalla tavalla lapsen nähtäville on tulossa ohjeemme hatkareissujen toimintaohjeista sekä epäasiallisen käytöksen toimintaohjeet, mikäli lapsi kokee tulleensa näin kohdelluksi.

Nuoren tunne on aina tärkeä huomioida. Joskus valituksen taustalla voivat olla suuremmat asiat. Pyrimme työssämme aina siihen että tunne huomioidaan aina hyväksyvästi. Ammattilaisena tehtävämme on osata nähdä käytöksen taakse. Joskus pinnan alle voi piiloutua suuriakin tunteita. Hugnes (2011, 203–207) on kuvannut että joskus lapsi saattaa vastustaa turvallisen kiintymyssuhteen syntymistä, jos hänellä on menneisyydessään kaltoinkohtelua tai haasteita kiintymyssuhteessaan vanhempiinsa. Näitä tilanteita kohdataan sijaishuollossa sijoitettujen lasten kanssa, joilla jokin ongelma on estänyt varhaisen kiintymyssuhteen syntyä. Laiminlyönnit, hylkäämiset, päihde – ja mielenterveydelliset haasteet vaikuttavat turvallisen kiintymyssuhteen luomiseen ja toisaalta kykyyn mikä mahdollistaisi sen myöhemmin esim. sijaishuollossa.

Kehittämistyön jatkoehdotuksena nostan esille tarpeen hyvän kohtelun suunnitelman vuosittaiselle päivittämiselle. Suunnitelmassa olevien osallisuus muuttuu lasten ja henkilökunnan vaihtuessa. Yksilöllisen kokemuksen huomioiminen tärkeää, jolloin päivittämisen tarve tulee muistaa. Koen myös merkittäväksi että lasten kanssa käytäisiin säännöllisesti läpi heidän oikeuksiaan sijaishuollossa. Muistutetaan lasten kansista, joka lasten saatavilla ja sisältää kaiken tarvittavan tiedon ja erinäiset suunnitelmat, jotka lasten tietoisuuteen kuuluvat.

Kehittämistä voisi myös jatkaa esille nousseen ilmapiirin erilaisista kokemuksista. Lasten kanssa voisi järjestää yhteisen kehittämispäivän, jossa esimerkiksi erilaisen harjoitusten kautta käytäisiin läpi ilmapiiriä. Positiivisen kautta voisi lähteä purkamaan mistä hyvä ilmapiiri muodostaa ja koti jossa kaikkien on hyvä olla. Kokisin yhteisön toiminnan kannalta merkittävänä tilanteen tarkastelun.

LÄHTEET

- Arki, Arvot, Etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. 2017. Talentia. [Viitattu 15.1.2020]. Saatavana: https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf
- Bardy, Marjatta. 2013. Lastensuojelun ytimissä.4uud.p. (toim) . Tampere: Juvenes print. Viitattu[22.3.2021] . Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-245-853-7>
- Becker- Weidman,A. & Shell, D. 2008. (toim.). Auta lasta kiintymään- vuorovaikutteinen kehityspsykologia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa. Tampere: PT-kustannus.
- Becker-Weidman, Arthur. 2013. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia pähkinänkuoressa- näyttöön perustuva tehokas hoitomenetelmä. Tampere: PT-kustannus.
- Golding, Kim. 2014. Hoitava kiintymys- terapeutinen vanhemmuus- turvattomuutta ja traumoja kokeneiden lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Elina Lätti (suom.). Tampere: Tammerprint Oy.
- Harris, Nadine.2019. Syväälle ulottuvat juuret – turvattomasta lapsuudesta tasapainoiseen aikuisuuteen. Kuvajainen, J. (suom.)Keuruu: Otavan kirjapaino oy.
- Heikkinen, H. , Rovio, E. & Syrjälä, L. 2008. Toiminnasta tietoon, toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. 3uud. painos. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Hirsjärvi,S., Remes, P. & Sajavaara,P.2009. Tutki ja kirjoita. 15.uud.painos. Helsinki:Tammi.
- Hirvonen, A. 2006. Eettisesti hyvä tutkimus. Teoksessa: Hallamaa, J. , Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja.
- Hoikkala, S. , Kojo, R., Tervo, J. & Aaltonen,T. 2017. Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. THL. [Viitattu 15.1.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-855-5>
- Huges,D.A. 2011. Kiintymyssuhdekeskeinen vanhemmuus:toimivuutta kasvatukseen. Suomennos Liisa Ritanen. Tampere: Tammerprint Oy.

- Kanninen, K. & Uusitalo –Arola, L. 2019. Lyhyt-terapeuttinen työote. 3.uud.painos. Vaasa: Ps-kustannus.
- Karppinen, s. 2000. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa. Omaohjaajamenetelmä. Teoksessa. K. Tervonen-Arnkil (toim.) Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmä lastensuojelulaitoksissa. 2.p. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16, 14-20.
- Keats, Daphne M. 2000. Interviewing. A practical guide for students and professionals. Open University Press, Buckingham.
- Kothari, Brianne H. ym (2014). Evaluation and program plannig. Yhdysvallat
- Kuula, A. 2006. yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa: Hallamaa, J. , Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja.
- L. 60/1991. Yleissopimus lapsen oikeuksista.
- L.13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- L11.6.1999/731. Suomen perustuslaki.
- Laakso, R. 2019. ”Ne näki musta”-huostassa olevien lasten hyvinvointi –ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. THL- raportti. [Viitattu 15.1.2020]. Saatavana: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-267-3>
- Lastensuojelu. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Viitattu [22.3.2021] . Saatavilla: <https://stm.fi/lastensuojelu>
- Lastensuojelun käsikirja- Avohuolto. THL. [Viitattu 25.3.2021]. Saatavana: [Lastensuojelun avohuolto - Lastensuojelun käsikirja - THL](#)
- Lastensuojelun käsikirja -Huostaanotetun huolto. THL. [Viitattu 25.3.2021]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelu-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanotetun-lapsen-huolto>
- Lastensuojelun käsikirja -Huostaanotto. THL. [Viitattu 25.3.2021]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelu-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto>
- Lastensuojelun laatusuositukset. THL.2014. [Viitattu 25.3.2021]. Saatavana: [Lastensuojelun laatusuositus - Lastensuojelun käsikirja - THL](#)
- Lastensuojelun käsikirja. THL. Viitattu [22.3.2021] . Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

- Lawson, K. 2016. New Employee orientation Training. [e-kirja]. Alexandria, Virginia: Association For Talent Development (ATD Workshop series). [viitattu 22.3.2021]. Saatavana: <https://web-a-ebSCOhost-com.libts.seamk.fi/ehost/ebookviewer/ebook/ZTAwMHh3d19fMTEwNzYyMF9fQU41?sid=2059a73e-4551-45a8-98ef-b04719f836f2@sdC-v-sessmgr03&vid=0&format=EK&lpid=itr-s01&rid=0>
- LOS.1991/19910060. Lapsen oikeuksien sopimus.
- Malja, M. , Puustinen- Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:8. [Viitattu 15.1.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>
- Mattila, L. & Rantala, J. 2019. Mitä ihmettä- opi ymmärtämään lapsesi mieltä. Helsinki: Gummerrus kustannus oy.
- Mikkola, M. 2005. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa: A. Puonti, T. Saarnio & A. Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään, 2. p. Helsinki: Tammi, 77-84.
- Patton, Michael. 2018. Evaluation Science. Amerikan Journal of Evaluation vol39(2). 183-200.
- Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valli, Raine (toim.) 2018. 5. uud. painos. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. PS-kustannus, Jyväskylä. Keuruu: Otavan kirjapaino.
- Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) 2019. Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen: lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka 2. Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 2018. Helsinki.
- Ruusuvuori, J & Tiittula, L. 2005. Haastatelu – tutkimus, tilat ja vuorovaikutus. Jyväskylä, Gummerrus kirjapaino oy.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki - käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Keuruu: Edita.
- Saastamoinen, K. 2018. Lapsi sijaishuollossa. Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoitustoimenpiteet. Keuruu: Edita.
- Siegel, Daniel. 2013. Brainstorm – nuoruuden aivomyrskyn voima ja merkitys. Helsinki: Basam books.

- Sinkkonen, Jari. Kiintymyssuhteet elämänkaaressa. 2018. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim
- Takanen, Kimmo. 2017. Murra tunnelukkos - työstä tunteet, toimi toisin. Helsinki: WSOY.
- Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitostkasvatuksen mallinnus. Viitattu [18.6.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-866-1>
- Toikko, T & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta: näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. [Viitattu 24.8.2020]. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-7732-4>
- Tuomi, J. & Sarasjärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. 5. uud. painos. Helsinki: Tammi.
- Tuovila, Pirjo. 2016. Sydänten kyneleitä –kun kiintymyssuhde päättyy. Teoksessa: Kallio, Satu . Lämmöllä, vihalla, raivolla kaiholla- rakkauden haavoja. Tampere: Grano oy. 7-22.
- Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4 uud. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelulomake

Liite 1.

Haastattelulomake

- Mitä mielestäsi hyvää kohtelua koskeva suunnitelma tarkoittaa?
- Mainitse 1-3 sanaa, jotka mielestäsi kuvaavat hyvää kohtelua?

- Koetko että sinusta ja tekemisistäsi ollaan kiinnostuneita?
- Mistä tiedät sen?
- Onko ___yksikön nimi__ ilmapiiri millainen?
- Koetko arjen kohtaamisissa olevan leikkisyyttä ja huumoria?
- Koetko kohtaamisissa saavasi empatiaa?
- Hyväksytäänkö sinut sellaisena kuin olet?
- Perustelet:
- Saatko tarpeeksi läsnäoloa ja huomiota?
- Mitä kaipaisit lisää?
- Oletko tyytyväinen siihen, miten sinut kohdataan?
- Koetko että sinua tuetaan ja kannustetaan?

- Koetko että sinua kuullaan ja voit vaikuttaa omiin asioihisi?
- Millaisiin konkreettisiin asioihin saat vaikuttaa itse, kerro esimerkki?
- Mihin haluaisit voida vaikuttaa enemmän?

- Koetko säännöt kohdallasi ikätasoon sopivana?
- Mihin sääntöihin olet tyytyväinen?
- Mihin tyytymätön?

- Koetko että turvallisuudestasi huolehditaan riittävästi?
- Miten turvallisuudestasi huolehditaan rajoitusten käytön yhteydessä esim. tilanteissa joihin liittyy fyysistä uhkaa, kuten kiinnipidot?
- Miten me ohjaajat voisimme huomioida teidät tilanteissa/ sen jälkeen paremmin?

- Tiedätkö, millaisissa tilanteissa rajoitustoimenpiteisiin joudutaan turvautumaan ja että ne ovat välttämätöntä huolenpitoa sijaishuollon toteuttajalta?
- Jos kohdallasi joudutaan turvautumaan rajoitustoimenpiteisiin, mitä toivot ohjaajalta niissä tilanteissa?
- Entä rajoitustoimenpiteen jälkeen?
- Tiedätkö missä tilanteissa rajoitustoimenpiteitä käytetään?
- Ymmärrätkö rajoitustoimenpiteen ja kasvatuksellisen toimenpiteen eron?
- Tiedätkö mihin voit valittaa, jos olet tyytymätön sinua kohtaan tehtyyn rajoituspäätökseen?